

บทที่ 4

ผลการศึกษา

ในการศึกษาเรื่อง “กระบวนการจัดการสิ่งแวดล้อมเมืองแบบบูรณาการ : กรณีศึกษาการจัดการปัญหาน้ำเสียและขยะในชุมชนเขตไพเราะ 3-4-5” ผู้ศึกษาได้นำเสนอข้อมูล โดยแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่

1. ข้อมูลทั่วไป ของพื้นที่ที่เป็นกรณีศึกษา เช่น

1.1 ประวัติความเป็นมาของชุมชน เพื่อให้ทราบประวัติความเป็นมาของพื้นที่ที่ทำการศึกษา

1.2 ลักษณะภูมิประเทศ ขนาดและที่ตั้งของชุมชนเขตไพเราะ 3-4-5 สภาพภายในชุมชน คลองสาธารณะที่เชื่อมต่อกับชุมชน

1.3 ลักษณะทางเศรษฐกิจ การประกอบอาชีพของคนภายในชุมชน

1.4 ลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรม ของคนภายในชุมชน

1.5 สถานการณ์ ลักษณะและสภาพของปัญหาน้ำเสียและปัญหาขยะในชุมชน พัฒนาการความเปลี่ยนแปลงของชุมชน โดยได้นำเสนอสภาพของชุมชนตั้งแต่ในอดีต ขณะที่ยังไม่มีปัญหาน้ำเสีย ภาพที่ชุมชนต้องประสบกับปัญหาน้ำเสียและปัญหาขยะ จนกระทั่งการแก้ไขปัญหาน้ำเสียและขยะจนประสบความสำเร็จ นอกจากนั้น ผู้ศึกษายังได้นำเสนอการมีส่วนร่วมของผู้อาศัยอยู่ในชุมชนทุกระดับ และกระบวนการจัดการในการแก้ไขปัญหาในชุมชนว่ามีขั้นตอนอย่างไร รวมทั้งศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลง พัฒนาการและการเรียนรู้ของชุมชน ในการแก้ไขปัญหา

1.6 กระบวนการจัดการแบบบูรณาการ ทั้งในมิติทางด้านสังคม และมิติทางด้านเทคโนโลยี

2. บทเรียนจากการศึกษาความสำเร็จในการแก้ไขปัญหา น้ำเสียและปัญหาขยะในชุมชน ดังมีผลการศึกษาดังต่อไปนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

1.1 ประวัติความเป็นมาของชุมชนเกตุไผเราะ 3-4-5

ประชากรของชุมชนแห่งนี้ได้ย้ายเข้ามาตั้งถิ่นฐานที่ชุมชนเกตุไผเราะ 3-4-5 เมื่อปี 2502 โดยได้แยกตัวออกมาจากชุมชนเซ่งไผเราะ ผู้บุกเบิกในยุคแรก ๆ คือ นายประวิน เกตุลอย และภรรยา ได้ย้ายมาที่นี่เพื่อสร้างครอบครัวใหม่ ซึ่งห่างจากชุมชนเดิม ประมาณ 1 กิโลเมตรเศษ โดยยังมีความสัมพันธ์ทางเครือญาติ อยู่กับชุมชนเก่า นอกจากนั้น ความสัมพันธ์ระหว่างประชาชน 2 ชุมชน (ชุมชนเกตุไผเราะ 3-4-5 กับชุมชนเซ่งไผเราะ) มีวัดชีธรรมาสาธิต (วัดทุ่งสาธิต) เป็นตัวกลางเชื่อมความสัมพันธ์ทำให้ประชาชนทั้งสองชุมชนมีโอกาสได้พบปะกันในคราวที่มาทำบุญที่วัด เหตุผลที่นายประวิน ผู้บุกเบิกยุคแรกได้เลือกพื้นที่นี้เป็นที่อยู่อาศัยก็เพราะเป็นพื้นที่ที่อยู่ติดกับแหล่งน้ำมีความสะดวกต่อการเพาะปลูก เนื่องจากอาชีพดั้งเดิมครอบครัวเกตุลอยและคนในละแวกนั้นมีอาชีพเกษตรกรรม ทำนามาตั้งแต่บรรพบุรุษ (ถึงแม้ว่าปัจจุบันจะได้เลิกอาชีพนี้ไปแล้วแต่ก็ยังไม่ลืม วิถีชีวิตดั้งเดิม ที่บ้านของ นายประวิน ปัจจุบัน ยังเก็บอุปกรณ์ทำนาประดับไว้ที่ผนังด้านหนึ่งของตัวบ้าน ไว้ในลูกหลานได้ดู เพื่อการระลึกถึง อาชีพของบรรพบุรุษในอดีต)

ชุมชนเกตุไผเราะ 3-4-5 เป็นชุมชนที่ได้ทำการขออนุญาตจัดตั้งเป็นชุมชนถูกต้องในช่วงปี พ.ศ. 2535 และได้รับการประกาศเป็นชุมชนตามระเบียบกรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ 7 กรกฎาคม 2535

1.2 ลักษณะภูมิประเทศ

ชุมชนแห่งนี้ มีลักษณะเฉพาะคือ ตั้งอยู่ในเขตเมือง มีสภาพเป็นชุมชนแออัด มีการสร้างที่อยู่อาศัยบนแหล่งน้ำที่เป็นบ่อปลาเก่า และมีลักษณะพิเศษ คือ กรรมสิทธิ์ในที่ดินยังคงเป็นของครอบครัวเกตุลอย ชุมชนตั้งติดอยู่ริมคลองสาธารณะซึ่งขุดเพื่อใช้ในการทำเกษตรกรรมและการคมนาคมในอดีตตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 น้ำในคลองมีการไหลไปเชื่อมต่อกับคลองพระโขนง ทางถนนสุขุมวิท 101/1 จึงถือได้ว่า ชุมชนแห่งนี้มีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กับแหล่งน้ำมาโดยตลอด เนื่องจากเป็นพื้นที่ซึ่งประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตนี้ช่วงก่อน ปี พ.ศ. 2500 ดำรงชีวิตอยู่ด้วยอาชีพทางเกษตรกรรมเป็นส่วนใหญ่ อีกทั้งในช่วงเวลานั้นยังไม่มีถนนตัดผ่าน ทำให้การดำรงชีวิตส่วนใหญ่ต้องอาศัยแหล่งน้ำเป็นหลัก เพราะต้องใช้เรือเพื่อเดินทางออกไปสู่คลองพระโขนงเพื่อเข้าตัวเมือง รวมทั้งการใช้น้ำในคลองเพื่อการเกษตร อย่างไรก็ตาม สภาพน้ำในขณะนั้น ยังไม่เสื่อมสภาพ

เหมือนในปัจจุบัน ต่อมา นายประวิน เกตุลอย ได้เปิดให้เช่าพื้นที่เพื่อการอยู่อาศัย เนื่องจากมีผู้คนเข้ามาหาที่อยู่อาศัยจำนวนมาก หลังจากมีการเปิดให้เช่าพื้นที่เพื่อการอยู่อาศัย ทำให้สภาพแวดล้อมของชุมชนเริ่มเปลี่ยนไป จากที่เคยเป็นชุมชนที่มีสภาพแวดล้อมเป็นธรรมชาติ ปราศจากมลพิษ หรือภาวะน้ำเสียและขยะ ก็กลายเป็นชุมชนที่มีปัญหาน้ำเสียและขยะเพิ่มมากขึ้นอย่างเห็นได้ชัด ส่งผลกระทบต่อแหล่งน้ำที่อยู่ได้ชุมชน เพราะชุมชนแห่งนี้มีการสร้างบ้านเรือนค่อมแหล่งน้ำที่เป็นบ่อปลาเก่า เมื่อเกิดการส่งสมน้ำเสียที่เกิดจากการใช้สอยในครัวเรือนและขยะที่ทิ้งมาจากบ้านเรือนต่าง ๆ มากขึ้นตามจำนวนครัวเรือนของผู้ที่ย้ายเข้ามาเช่าอาศัย จึงทำให้แหล่งน้ำในชุมชนกลายเป็นแหล่งน้ำเสีย และบ่อขยะขนาดใหญ่ส่งผลกระทบต่อทัศนียภาพของชุมชนอย่างมาก น้ำที่ไหลระบายออกไปสู่คลองบ้านหลายซึ่งเป็นคลองสาธารณะที่อยู่ติดกับชุมชน ได้ทำให้สภาพน้ำในคลองบ้านหลายเน่าเสียไปด้วย

ปัจจุบัน สภาพภูมิประเทศ ของชุมชนเกตุไพละ 3-4-5 มีความแตกต่างไปจากภาพของชุมชนในอดีตอย่างมาก มีการเปลี่ยนแปลงจากพื้นที่เดิมในอดีตที่เป็นทางตัน ไม่มีถนนตัดผ่านที่เคยมีก็เป็นเพียงถนนลูกรังที่ตัดเข้ามาถึงชุมชน กลายเป็นชุมชนที่ตั้งอยู่ในเขตเมือง ที่มีความเจริญ มีความสะดวกสบายในเรื่องของการเดินทาง ปัจจุบันมีรถบริการสาธารณะ รถไฟฟ้า BTS ที่วิ่งไปถึงเขตพระโขนง และรถบริการสาธารณะขนาดเล็ก ที่วิ่งเข้าถึงชุมชน รถจักรยานยนต์รับจ้าง โดยถนนสาธารณะได้ตัดเข้าทาง ถนนสุขุมวิท 101 แล้วตัดออกไปทางถนนศรีนครินทร์ สำหรับการเดินทางโดยเรือ ปัจจุบันได้หมดความนิยมลงไปเนื่องจากคลองมีความตื้นเขิน และทางคมนาคมโดยรถมีความคล่องตัวมากกว่า ในขณะที่ช่วงของการก่อสร้างทางรถไฟฟ้าและการถมที่ทำถนนตรงช่วงถนนสุขุมวิท ทำให้ทางน้ำที่ไหลออกไปจากคลองบ้านหลายถูกปิด มีเพียงท่อระบายน้ำขนาดเล็ก ซึ่งไม่เพียงพอต่อการระบายน้ำในช่วงหน้าฝนและมีการพังทลายของหน้าดินริมตลิ่ง เพราะการก่อสร้างอาคารที่อยู่อาศัยและสถานประกอบการต่าง ๆ รุกเข้าไปในเขตคลองสาธารณะ

นอกจากนั้น สภาพของคลองก็มีทั้งขยะและน้ำทิ้งจากที่อยู่อาศัยของชุมชนต่าง ๆ ทำให้เกิดการเน่าเสียและการหมักหมม ของขยะที่ไม่สามารถย่อยสลายได้ เช่น ถุงพลาสติก ขวดน้ำ เป็นต้น

ยิ่งไปกว่านั้น ภายในชุมชนเอง ก็ประสบปัญหาเหล่านี้เช่นกัน เนื่องจากการย้ายเข้ามาอยู่อาศัยของจำนวนประชากรที่เพิ่มมากขึ้น เป็นลำดับ ทำให้พื้นที่ที่อยู่อาศัยในชุมชนมีการสร้างบ้านเรือนอยู่กันอย่างแน่นหนา จนถูกจัดว่าเป็นชุมชนแออัดในเขตพระโขนง

ในปัจจุบันมีการแก้ไขและปรับปรุงภูมิทัศน์ของชุมชนในเรื่องของถนนให้เป็นแบบคอนกรีตเสริมเหล็ก โดยได้รับเงินสนับสนุนจากสำนักงานเขตพระโขนงในช่วง กองทุน SIF และ

MIYASAWA² ได้มีการรื้อบ้านเรือนที่ปิดทางเข้าออกด้านหน้าชุมชน ทำให้ชุมชนที่เหมือนแดนสนธยาเปิดโล่งออกไป ทำให้ภูมิทัศน์โดยรวม ดูสะอาดและโปร่งตาน่าอยู่มากขึ้น

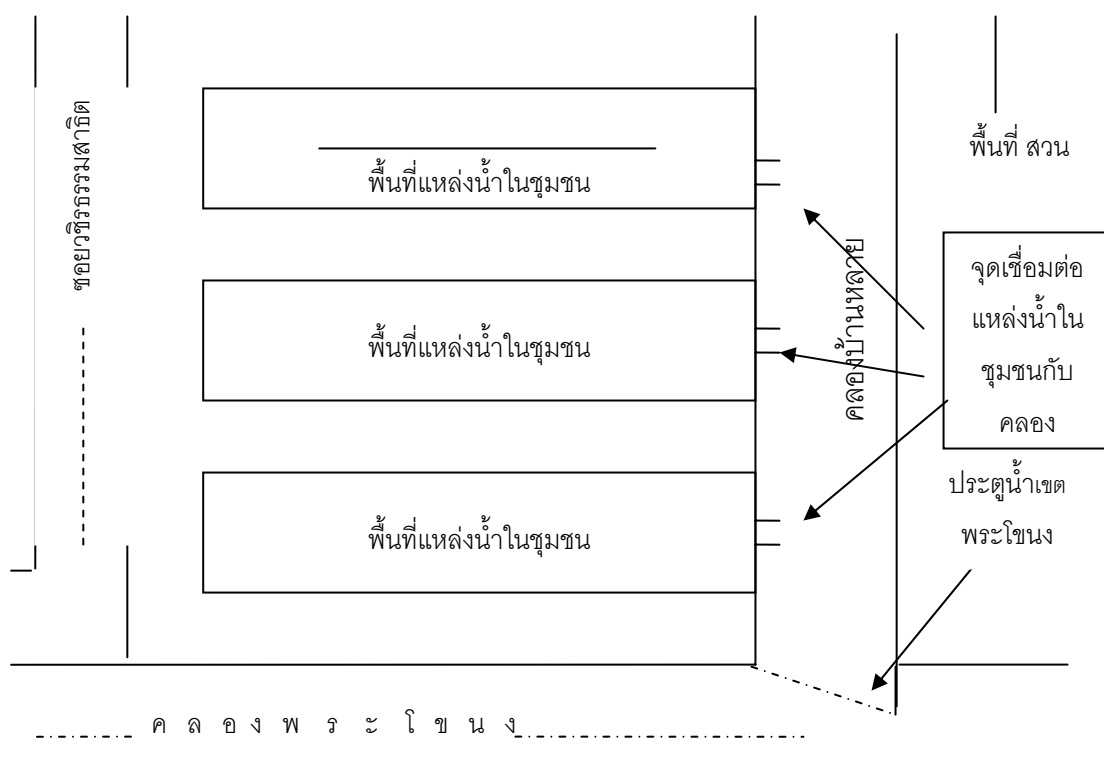
ขนาดและที่ตั้ง

ขนาดของชุมชนเกตุไพเราะ 3-4-5 มีขนาดพื้นที่ เพียง 15 ไร่เท่านั้น ประกอบด้วยถนน 3 สาย เพื่อเข้าสู่ชุมชน ด้านหลังชุมชนติดริมคลองขุดสาธารณะที่แยกเป็นคลองย่อยจากคลองพระโขนง ชื่อว่า “คลองบ้านหลาย” โดยมีระยะช่วงที่ไหลผ่านชุมชนประมาณ 100 เมตรเท่านั้น แต่ไหลผ่านชุมชนในเขตพระโขนงถึง 12 ชุมชน เป็นระยะทางถึงประมาณ 2 กิโลเมตร ด้วยกัน

โดยคลองบ้านหลาย เป็นคลองย่อยที่แยกออกจากคลองพระโขนงคลองเดียวที่มีประตูปิด-เปิดกั้นน้ำคลองหลักกับคลองย่อย ซึ่งมีประวัติการขุดมาตั้งแต่สมัยรัชการที่ 5 ในช่วงที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงประกาศใช้พระราชบัญญัติ “ประกาศขุดคลอง” ใน พ.ศ. 2420 โปรดเกล้าฯ ให้ขุดคลองพระโขนงไปเชื่อมกับคลองด่าน ออกสู่แม่น้ำบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา และเรียกคลองที่ขุดว่า “คลองประเวศบุรีรมย์”

² Social Investment Fund : SIF กองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคม หรือชื่อย่อว่า กองทุนชุมชน Bank 120 ล้านเหรียญ (ราว 4,800 ล้านบาท) ระยะเวลา 40 เดือน ตั้งแต่มกราคม 2542-เมษายน 2545 MIYASAWA เป็นกองทุนสนับสนุนในการอัดฉีดเม็ดเงินเข้ามาในระบบเศรษฐกิจ โดยรัฐบาลไทยกู้เงินจากประเทศญี่ปุ่น ตามแผนการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจ Miyasawa Plan เข้ามาในช่วงปี 2542 และสิ้นสุดในปี 2543

ภาพที่ 4.1
การไหลผ่านของแหล่งน้ำในชุมชน คลองบ้านหลาย
และคลองพระโขนง

คลองบ้านหลายก็เป็นคลองหนึ่งที่มีการเชื่อมต่อกับคลองพระโขนงที่เชื่อมต่อกับแม่น้ำเจ้าพระยา

ชุมชนเกตุไพเราะ 3-4-5 ตั้งอยู่ที่ ซ. สุขุมวิท 101/1 ถ. สุขุมวิท แขวงบางจาก เขตพระโขนง กรุงเทพมหานคร จุดสังเกต ใกล้โรงเรียน วัดวชิรธรรมสาธิต (วัดทุ่งสาธิต)

ทิศเหนือ ติดกับ ถ. วชิรธรรมสาธิต 57

ทิศใต้ ติดกับ คลองบ้านหลาย

ทิศตะวันออก ติดกับ ชุมชน สุนทรธรรม (ติดกับคลองพระโขนง)

ทิศตะวันตก ติดกับ ชุมชนหมู่บ้านศรัณยจิต 4 (เป็นที่ดินที่นายประวิทย์ขาย)

จำนวนประชากร ชาย 247 คน

หญิง 290 คน

รวม 537 คน

ดังได้กล่าวมาแล้วว่า ชุมชนเกตุไพเราะ 3-4-5 มีลักษณะที่พิเศษอีกอย่างหนึ่งคือ เป็นที่ดินส่วนบุคคลโดย เจ้าของกรรมสิทธิ์ในที่ดิน ปัจจุบันประกอบด้วย 3 บุคคล คือ

1. คุณ เกียรติพงษ์ เกตุลอย
2. นางสาว อังคณา เกตุลอย (น้องสาวคนเล็ก)
3. นาง จินดา เรืองฤทธิ์ (พี่สาวคนที่สอง)

ดังนั้น ผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนนี้จึงมีสถานะ คือ เข้าที่ดินเพื่อปลูกที่อยู่อาศัย

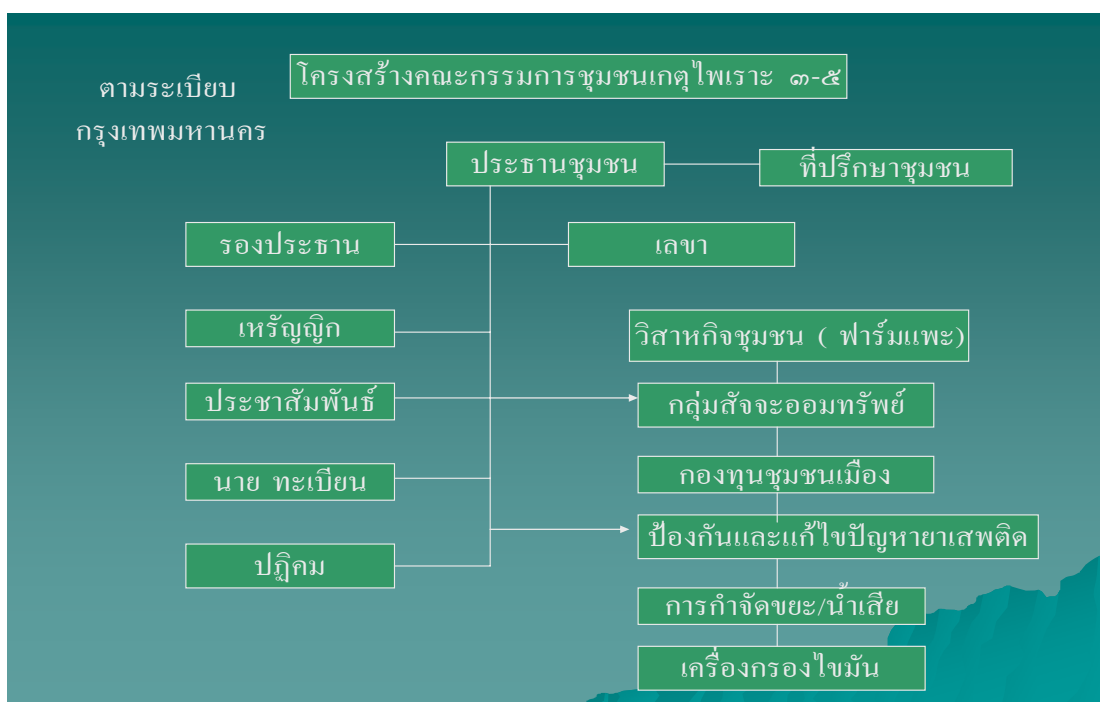
พื้นที่ประมาณ 50 ไร่ของพื้นที่ทั้งหมดของชุมชน เป็นพื้นที่ลุ่มที่มีน้ำขังเพราะเป็นบ่อเลี้ยงปลาเก่า บ้านเรือนส่วนใหญ่เป็นบ้านไม้ชั้นเดียว มั่นคงแข็งแรง เป็นระเบียบ ถนนในชุมชนเป็น คอนกรีตเสริมเหล็ก ทั้งชุมชน ด้านหน้าชุมชน เป็นพื้นที่ว่าง จัดเป็นตลาดนัดทุกวัน โดยเปิดโอกาสให้คนที่อาศัยในชุมชนและชุมชนใกล้เคียง ได้มีอาชีพเสริมหรือหารายได้จากการค้าขาย ถึงแม้จะมีการค้าขายทุกวันแต่หลังจากการค้าขายตามปกติแล้ว พ่อค้าแม่ค้า ก็จะช่วยกันทำความสะอาดพื้นที่ทุกวัน ดังนั้น หากเข้าไปในบริเวณชุมชนจะเห็นได้ว่า ชุมชนเกตุไพเราะ 3-4-5 นั้น มีความสะอาดตั้งแต่ด้านหน้าชุมชนเข้าไปถึงภายในชุมชน โดยได้มีการปรับภูมิทัศน์เพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ เช่น ปลูกต้นไม้ ฯลฯ โดยการมีส่วนร่วมของผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชน

เมื่อชุมชนเกตุไพเราะ 3-4-5 ได้ขอจัดตั้งเป็นชุมชนได้สมบูรณ์ โดยได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการชุมชนตามระเบียบกรุงเทพมหานคร ว่าด้วยกรรมการชุมชน พ.ศ. 2534 จำนวน 7 คน รวมกับที่ปรึกษาอีก 1 ท่าน คือ ประธานชุมชนคนเก่า เป็น 8 คน

คณะกรรมการชุมชนในปัจจุบันปี 2551 ที่ได้รับการเลือกตั้งจาก คนภายในชุมชน ประกอบด้วย

ประธาน	1 คน	นายเกียรติพงษ์ เกตุลอย
ที่ปรึกษา	1 คน	นายประวิณ เกตุลอย (ประธานชุมชนคนเก่า)
เลขา	1 คน	นายสุธี มากพิชัย
รองประธาน	1 คน	นายชาติ ปุชนกิจ
เหรัญญิก	1 คน	นายเที่ยง บัวคลี
ประชาสัมพันธ์	1 คน	นาง สุวณีย์ สัมฤทธิ์
นายทะเบียน	1 คน	นาง เตือนใจ เอี่ยมสินธร
ปฏิคม	1 คน	นาง สมใจ รักดีวงศ์

ภาพที่ 4.3
โครงสร้างคณะกรรมการชุมชน

1.3 ลักษณะทางเศรษฐกิจ

การประกอบอาชีพ

ในอดีตเจ้าของที่ดิน คือ นายประวิน เกตุลอย มีอาชีพหลักดั้งเดิมคือ การทำนา เนื่องจากภาวะราคาพืชผลทางการเกษตรตกต่ำจึงได้ เปลี่ยนมาเป็นเปิดบ่อเลี้ยงปลา และเปิดเป็น ที่ให้เช่าอาศัยในที่สุด ในขณะที่คนที่อาศัยอยู่ในชุมชน มีลักษณะของการย้ายถิ่นฐานมาจากที่อื่น โดยเฉพาะจากภาคอีสาน จากข้อมูลที่ได้จากการศึกษาชุมชนเขตไพเราะ 3-4-5 จะพบว่าการย้ายถิ่นฐานของคนต่างถิ่นที่เข้ามาเช่าอาศัยในชุมชนนี้ เกิดขึ้นจากปัจจัยหลายสาเหตุด้วยกัน คือ เพื่อหนีปัญหาจากธรรมชาติ เช่น แหล่งน้ำในการทำนาเพาะปลูกน้อยเกิดความแห้งแล้ง เป็นต้น เพื่อยกระดับฐานะทางเศรษฐกิจให้สูงขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์หลัก คือ ความต้องการทางสังคมหรือความสะดวกสบายเพิ่มมากขึ้น ส่วนใหญ่เป็นการย้ายถิ่นในพื้นที่ยากจน เช่น ต่างจังหวัดทางภาคอีสานมาสู่พื้นที่ที่ให้โอกาสทางเศรษฐกิจ ในกรุงเทพฯ เพราะมีความเชื่อว่าสังคมเมืองน่าจะมีงานที่จะทำให้มีชีวิตที่ดีขึ้น รายได้มากขึ้น โดยอ้างจากคำบอกเล่าของ ลุงเที่ยง ที่ได้เล่าให้ฟังว่า

สมัยก่อนแถวบ้านนอก มีแต่คนเขาอยากจะย้ายเข้าเมือง เพราะมีแต่คนเขาบอกว่าดี อยู่บ้านนอกก็ทำอะไรไม่ได้ หมดช่วงหน้านาก็แล้งมีแต่ฝุ่น ลุงเองก็ตระเวนสมัครงานไปเรื่อย ไปอยู่หลายที่ โคราชก็ไป สุพรรณก็ไป มีงานที่ไหนก็ไปที่นั่นแหละ ไป ๆ มา ๆ ก็มาลงหลักปักฐานมีครอบครัวอยู่ที่นี้หางานก็ง่าย อะไรก็สะดวกธรรมดา ไม่ลำบาก บ้านนอกไม่มีใครอยากกลับไปหรอก มีแต่ชวนกันมาอยู่ หางานที่ กรุงเทพมหานคร นี่แหละ (เที่ยง บัวคลี่, สัมภาษณ์, 15 พฤษภาคม 2552)

ภาพที่ 4.4

ภาพอาชีพของคนภายในชุมชนเกิดโพธิ์ระ 3-4-5

ลำดับ	อาชีพ	จำนวนครัวเรือน
1	รับราชการ	2
2	ค้าขาย, ธุรกิจส่วนตัว	13
3	รับจ้าง, แรงงาน, พนักงานบริษัท	97
4	รวม	112

จะพบว่าอาชีพส่วนใหญ่ของคนในชุมชน เป็นงานรับจ้างทั้งในโรงงานและบริษัทเอกชน ทั่วไปมากที่สุด ค้าขาย และผู้ประกอบการธุรกิจส่วนตัวจะมีจำนวน 13 ครอบครัวนั้น เป็นอาชีพอันดับรองลงมา และมีผู้ที่ทำงานรับราชการเป็นตำรวจเพียง 2 ครอบครัวนั้น ชุมชนได้พยายามที่จะอาศัยเงินจากกองทุนหมู่บ้านและกลุ่มสัจจะออมทรัพย์มาเป็นตัวสนับสนุนในการเพิ่มรายได้ให้กับคนในชุมชน โดยมีการให้กู้ยืมจากกองทุนไปเพื่อการลงทุนในกิจการต่าง ๆ ซึ่งปัจจุบันมีเงินหมุนเวียนอยู่ในระบบกว่า 7 ล้านบาท ด้านหน้าของชุมชนมีการเปิดเป็นตลาดนัด ตั้งแต่ช่วง สี่โมงเย็นถึงสองทุ่มทุกวัน เพื่อเป็นการขยายโอกาสทางรายได้ให้แก่คนที่อาศัยในชุมชนและชุมชนรอบข้าง ในขณะที่เดียวกันในชุมชนเองก็ได้มีการจัดตั้งฟาร์มแพะเป็นวิสาหกิจชุมชน โดยประธานชุมชนเป็นคนลงทุนในการจัดสถานที่ หาพ่อพันธุ์แม่พันธุ์ และในการจัดหาตลาด แต่ได้มีการแต่งตั้งคนในชุมชนเป็นคณะกรรมการบริหาร เพื่อจะเอาน้ำนมแพะไปขายก่อให้เกิดรายได้ให้กับคนในชุมชนอีกทางหนึ่งด้วย ซึ่งปัจจุบันน้ำนมแพะบรรจุขวดเป็นสินค้า OTOP ของเขตพระโขนง

1.4 ลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรม

ความสัมพันธ์ทางเครือญาติ

ในชุมชนเกตุโพธิ์เราสามารถแบ่งเครือญาติออกได้เป็น 2 ส่วน คือ

1. ครอบครัวเกตุลอย ซึ่งเป็นเจ้าของพื้นที่ดั้งเดิมที่มีความสัมพันธ์ทางเครือญาติกับชุมชนเซ่งโงะ แต่ในขณะเดียวกันก็มีความสัมพันธ์กับคนภายในชุมชนจากกิจกรรมที่มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาของชุมชน ในลักษณะเป็นผู้นำและเป็นเจ้าของที่ดิน

2. ครอบครัวของผู้เข้ามาเช่าอาศัยที่ดิน ซึ่งย้ายเข้ามาอาศัยอยู่ในชุมชนแห่งนี้จะเป็นคนที่มาจากหลายถิ่นฐานด้วยกัน และส่วนมากจะย้ายเข้ามาอยู่เป็นเวลานานจากการศึกษาพบว่าบางครอบครัว ได้ย้ายเข้ามาเช่าอยู่เป็นระยะเวลากว่า 20 ปี ทำให้ผู้อยู่อาศัยมีความรู้สึกเป็นเจ้าของชุมชนค่อนข้างมาก ในขณะที่บางครอบครัวมีการย้ายเข้ามาแบบครอบครัวใหญ่ และมีการชักชวนญาติพี่น้องเข้ามาเช่าอยู่ ภายในชุมชนแห่งนี้ด้วย เช่น ตระกูล มากพิชัย ซึ่งย้ายเข้ามาอาศัยถึง 5 ครอบครัวด้วยกัน การที่มี นายสุธิ มากพิชัย เป็นเลขาฯ ชุมชนทำให้การชักชวนญาติพี่น้องเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาหรือกิจกรรมภายในชุมชนทำได้ง่ายขึ้น

อย่างไรก็ตาม สมาชิกในชุมชนก็ยังคงมีความหลากหลาย คือ มีความแตกต่างกันทั้งในขนาดของสมาชิกในครอบครัว และความแตกต่างในฐานะทางเศรษฐกิจและรายได้ (ซึ่งจะดูได้จากสภาพความเป็นอยู่และเครื่องอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ในแต่ละบ้าน ซึ่งจะมีความสะดวกสบายแตกต่างกัน)

แต่ก็มีกิจกรรมที่สามารถรวมคนที่อาศัยอยู่ในชุมชนนี้ได้ทั้งหมดก็คือ ช่วงของกิจกรรมงานบุญที่วัดชีธรรมสาธิต เช่น งานบุญกฐิน งานทอดผ้าป่า สงกรานต์ หรือกิจกรรมที่วัดอย่างอื่นซึ่งครอบครัวเกตุลอยได้รับเป็นคณะกรรมการวัด จึงได้มีการชักชวนผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนเกตุโพธิ์ และพื้นที่ใกล้เคียงเขามาร่วมกิจกรรมกันด้วย

1.5 สถานการณ์ พัฒนาการและความเปลี่ยนแปลงของชุมชน

หลังจากมีถนนตัดผ่านชุมชน จากถนนสุขุมวิท 101 ทะลุออกไปถึง ถนนศรีนครินทร์ ได้ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงกับชุมชนเป็นอย่างมาก กล่าวคือ ถนนได้เป็นหนทางนำความเจริญเข้ามาในชุมชนอย่างรวดเร็ว ปัจจุบัน ชุมชนมีทั้งไฟฟ้า น้ำประปา ทำให้วิถีการดำรงชีวิตของคนในชุมชนเริ่มเปลี่ยนแปลงไป ที่ดินเริ่มมีราคาแพงขึ้น มีอาคารพาณิชย์ หมู่บ้านจัดสรร รวมทั้งสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ โรงงาน และสถานประกอบการ เกิดขึ้นรอบชุมชน ความเจริญเหล่านี้ ได้ทำให้แหล่งน้ำ

สาธารณะ คือ คลองบ้านหลาย เริ่มเกิดการตื่นเงินเพราะการพังของที่ดินริมตลิ่ง จากการก่อสร้างอาคารต่าง ๆ มีการปล่อยน้ำเสีย มีขยะ ที่ไม่สามารถย่อยสลาย จำนวนประชากรเริ่มเพิ่มมากขึ้น น้ำทิ้งจากการอุปโภคและบริโภคเพิ่มขึ้นได้ทำให้เกิดเป็นมลภาวะที่เสียหาย เพิ่มมากยิ่งขึ้น ซึ่งการเปลี่ยนแปลงของชุมชนดังกล่าว สามารถจำแนกเป็นประเด็นได้ดังนี้

ช่วงการก่อตั้งชุมชน

ในอดีตในช่วงปี 2502 พื้นที่ส่วนใหญ่ในชุมชนเกตุโพธิ์เพราะ 3-4-5 และเขตพระโขนงยังเป็นพื้นที่ที่ยังมีความเจริญน้อย เพราะยังนับได้ว่าเป็นชุมชนที่ตั้งอยู่ในเขตชานเมือง หลังจากที่นายประวิน เกตุลอย และนาง เคลือบ แซ่โพธิ์ ซึ่งมีอาชีพในการทำเกษตรกรรม ได้เริ่มบุกเบิกครั้งแรกมีพื้นที่ของที่ดินในสมัยนั้นมากถึง เกือบ 80 ไร่ โดยพื้นที่ทั้งหมดได้มีการทำนาปลูกข้าวตามลักษณะพื้นที่ราบลุ่มในภาคกลางที่นิยมปลูกข้าว เพื่อใช้ในการบริโภคเองและจำหน่าย เป็นพืชหลักโดยได้เลือกพื้นที่ที่อยู่ใกล้แหล่งน้ำ ซึ่งด้านหลังของชุมชนจะเป็นคลองสาธารณะชื่อคลองบ้านหลายที่เชื่อมต่อไปถึงคลองพระโขนงก่อนจะออกไปสู่มแม่น้ำเจ้าพระยา ไหลผ่าน ซึ่งผู้ที่อยู่อาศัยในแถบนี้ก็จะมักจะใช้เส้นทางน้ำนี้เดินทางเพื่อการค้าขาย เป็นเส้นทางโดยสารและใช้ในการเพาะปลูกด้วย แต่เนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่ที่เหมาะสมกับการเพาะปลูก มีความอุดมสมบูรณ์ตามธรรมชาติ และมีแหล่งน้ำเอื้อต่อการทำนา ทำให้ผู้เป็นเจ้าของได้รับผลผลิตในปริมาณที่มากจากการบอกเล่าของนายประวิน เกตุลอย ได้กล่าวว่า

ช่วงที่ย้ายมาที่นั่นตอนนั้นไม่มีอะไรเลย มีสภาพเป็นที่รกร้างด้วยซ้ำไป ถนนก็ไม่มี อาศัยเรือพายไปทางคลองบ้านหลาย นั่นแหละออกไปข้างนอก ก็ปลูกข้าวทำมาหากินไป แถวนั้นส่วนมากเขาก็ทำนากัน แต่ตอนนั้นมีคนไม่เยอะ น้ำก็ดีใตักุ้งปลามีเยอะ ไม่เหมือนเดี๋ยวนี้ ปี ๆ หนึ่งได้ข้าวเยอะ ก็ตอนมาใหม่ ๆ ยังแข็งแรงเดี๋ยวนี้ ไม่ค่อยมีแรงแล้ว (ประวิน เกตุลอย, สัมภาษณ์, 13 มิถุนายน 2551)

หลังช่วงปี 2504 เริ่มมีการประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจ ฉบับที่ 1 เกิดการเจริญเติบโตของระบบอุตสาหกรรมอย่างมาก อีกทั้งการมาลงทุนของชาวต่างประเทศเพิ่มมากขึ้น ตามการสนับสนุนของรัฐบาลและการสนับสนุนจากภายนอกประเทศ มีการสร้างโรงงานอุตสาหกรรม และการเร่งผลผลิตโดยใช้กรรมวิธีสมัยใหม่ เข้ามาช่วยในการเร่งผลผลิตมีการนำปุ๋ยเคมีเข้ามาใช้อย่างกว้างขวาง มีทั้งการแนะนำจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ และพ่อค้าคนกลาง ที่เข้าไปแนะนำถึงพื้นที่ในการใช้ปุ๋ย จากที่เคยทำนาเพียงปีละครั้ง สามารถทำได้หลายครั้งต่อปี เป็นการเร่งผลผลิตได้สูงขึ้นจะทำให้มีรายได้เพิ่มมากขึ้น ทำให้ระบบวิถีการดำเนินชีวิตที่พออยู่ พอกิน ผลิตเพื่อการยังชีพเปลี่ยนเป็นเพื่อการค้า ปรากฏว่า นายประวิน เกตุลอย ก็ได้มีการเอาปุ๋ยเคมีเข้ามาใช้ในไร่นาของตน ซึ่งก็ต้องใช้ทุนในการผลิตมากกว่าเดิม อีกทั้งมีราคาแพง ด้วย แต่ด้วยวัตถุประสงค์ที่คิดว่าจะ

ได้ เงินจากการขายสินค้าการเกษตรที่เพิ่มมากขึ้น เนื่องจากผู้ผลิตเห็นว่า การใช้ปุ๋ยเคมีซึ่งเป็นกรรมวิธีสมัยใหม่สามารถช่วยให้ได้ผลผลิตเพิ่มขึ้น จึงทำให้เกิดแรงบันดาลใจเร่งการผลิตให้มากขึ้น

ปรากฏว่าต่อมาในช่วงปี พ.ศ. 2515 ราคาพืชผลการเกษตรกลับตกลงอย่างน่าใจหาย ผลผลิตที่เพิ่มมากขึ้นกลับไม่สามารถสร้างรายได้เพิ่มมากขึ้นอย่างที่คาดหวังไว้ ทำให้ต้องมีการหนี้สินเพิ่มมากขึ้นเนื่องจากการลงทุนในการซื้อปุ๋ยเคมีที่มีราคาสูงทำให้ต้นทุนในการผลิตสูงกว่าเมื่อก่อน เมื่อประสบกับการขาดทุนและเริ่มเป็นหนี้สินมากขึ้น ทำให้ นายประวิน ตัดสินใจเปลี่ยนอาชีพจากการทำนา มาขุดบ่อเลี้ยงปลา เพราะเห็นว่าจะสามารถทำให้มีรายได้ดีขึ้น นายประวินได้ขายพื้นที่บางส่วนเพื่อจะได้เป็นทุนในการขุดพื้นที่นาเป็นบ่อเลี้ยงปลาขนาดใหญ่ สามบ่อด้วยกัน ชนิดของปลาก็มีหลายชนิด มีทั้งปลาดุก ปลาตะเพียน ฯลฯ ตามที่ตลาดต้องการและที่คิดว่าจะได้ราคาดี การลงทุนที่ใช้ปรับภูมิทัศน์ พันธุ์ปลา และพื้นที่ในการทำบ่อเลี้ยงปลา ทำให้ทุนที่มีอยู่ก็ค่อย ๆ หมดลงไป หลังจากดำเนินการเลี้ยงปลาเพื่อขายมาระยะหนึ่ง ปรากฏว่า ไม่ประสบความสำเร็จ เพราะราคาปลาไม่ได้ดีอย่างที่คิด และการดูแลรักษาบ่อปลาก็ทำได้ลำบาก เนื่องจากในเวลากลางคืนมีผู้บุกรุกเข้ามาขโมยเอาปลาในบ่อที่เลี้ยงไป เกี่ยวกับปัญหาในการเลี้ยงปลา นายประวิน ได้เล่าให้ฟังว่า “ไม่รู้มันมาจากไหน ไร่เราก็แค่คนเดียวกกลางคืนถือปืนจะไปเฝ้าทุกบ่อก็ไม่ไหว บ่อย ๆ เข้าก็ล้า ขโมยบ่อยจนเหนื่อยใจ ทุนหายกำไรก็ไม่มีไม่รู้จะทำยังไงเหมือนกันตอนนั้น” (ประวิน เกตุลอย, สัมภาษณ์, 13 มิถุนายน 2551)

หลังจากไม่ประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพเลี้ยงปลาขาย ทำให้ นายประวินได้ตัดสินใจที่จะปรับเปลี่ยนการประกอบอาชีพใหม่ ประกอบกับในช่วงนั้น ได้มีการเข้ามาลงทุนของภาคอุตสาหกรรมในเขตพื้นที่พระโขนงมากขึ้น ทำให้มีประชาชนจากพื้นที่ในภาคต่าง ๆ อพยพเข้ามาอาศัยในพื้นที่เพื่อทำงานรับจ้างในโรงงาน ในระยะเวลาดังกล่าว ได้มีการตัดถนนผ่านที่ดินของนายประวิน เกตุลอย (ช่วงถนนสุขุมวิท 101 เชื่อมต่อกับถนนศรีนครินทร์) ทำให้ นายประวิน เกตุลอย เลิกประกอบอาชีพบ่อปลา และได้ขายที่ดินบางส่วน นำเงินมาปรับปรุงพื้นที่เพื่อให้คนที่มาทำงานทำในย่านนี้ ได้เช่าเป็นที่อยู่อาศัย ปัจจุบัน คนในพื้นที่ยังเรียกพื้นที่บริเวณนี้ว่า “ชุมชนบ่อปลาเก่า”

ช่วงการเกิดปัญหาน้ำเสียและปัญหาขยะ

ตั้งแต่ช่วงปี พ.ศ. 2532 เป็นต้นมา หลังจากที่ นายประวิน เกตุลอย ได้เปิดที่ดินเป็นสถานที่เช่าอาศัย ซึ่งก็มีการย้ายเข้ามาเช่าอาศัยของคนจากต่างถิ่นมากขึ้นเรื่อย ๆ จนเต็มพื้นที่ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2535

เนื่องจากในช่วงนั้น บริษัท บางจากปิโตรเลียม จำกัด ได้เปิดก่อตั้งโรงเก็บน้ำมันที่เขตพระโขนง และมีการเจริญเติบโตทางอุตสาหกรรมต่าง ๆ ขึ้นมากทำให้มีการย้ายถิ่นฐานเข้ามาหา

งานทำของคนจากต่างถิ่นมากขึ้นเรื่อย ๆ มีการจัดสร้างหมู่บ้านจัดสรร ประกอบกับหน่วยงานของ รัฐก็ได้ทำการตัดถนนผ่านพื้นที่ ใ้ชื่อถนนว่า ซอยวชิรธรรมสาธิต 57 นายประวิณ จึงได้ตัดสินใจใช้ ที่ดินแปลงสุดท้ายจัดทำเป็นที่ให้เช่าในการสร้างที่อยู่อาศัย แต่ด้วยความที่พื้นที่ได้ทำการขุดทำ เป็นบ่อเลี้ยงปลา การที่จะหาดินมาถมจำเป็นต้องใช้งบประมาณอีกมาก ในขณะที่ทุนก็ไม่มีเพียงพอ การสร้างบ้านเรือนที่อยู่อาศัยจึงต้องสร้างค่อมแหล่งน้ำที่เคยเป็นบ่อปลามาก่อน โดยผู้เช่าต้องสร้าง บ้านเอง และได้ตั้งชื่อชุมชนว่า “ชุมชนเขตไพเราะ 3-5” ตามนามสกุลของ นายประวิณ เกตุลอย และ คุณป้าเคลือบ เกตุลอย (เซ่งไพเราะ) รวมกัน

จากการศึกษาในชุมชนเขตไพเราะ 3-4-5 พบว่าแหล่งกำเนิดปัญหาน้ำเสียและขยะ ในชุมชนมีอยู่ด้วยกัน 2 ลักษณะ ได้แก่ แหล่งที่มีตำแหน่งชัดเจน และแหล่งที่ไม่มีตำแหน่งชัดเจน แหล่งที่มีตำแหน่งชัดเจน คือ จุดปล่อยของเสีย ที่พบเห็นชัดเจนแน่นอน เช่น ท่อน้ำทิ้งจากอาคาร บ้านเรือนในชุมชน หรือจุดปล่อยน้ำเสียอื่น ๆ เป็นต้น ส่วนแหล่งที่ไม่มีตำแหน่งชัดเจน เช่น สภาพ น้ำเสียดั้งเดิมที่เกิดจากเศษอาหารที่ให้แก่เลี้ยงปลาในบ่อ ในช่วงการประกอบอาชีพ บ่อปลาของ นายประวิณ เกตุลอย เกิดการหมักหมมทำให้เกิดการเน่าเสียของน้ำ และปัญหาจากขยะที่มาจาก การทิ้ง ในแหล่งน้ำโดยตรงหรือ เกิดจากลมพัดมาจากแหล่งอื่นหรือพื้นที่ของชุมชนที่อยู่ใกล้เคียง

ชุมชนเขตไพเราะ 3-4-5 เป็นชุมชนที่ประสบปัญหาน้ำเสียและขยะในชุมชนมาตั้งแต่ ช่วงปี 2530 เป็นต้นมา เนื่องจากชุมชนมีลักษณะพิเศษที่สร้างบ้านที่อยู่อาศัยค่อมแหล่งน้ำที่เป็น บ่อปลาเก่า และอยู่ติดริมคลองสาธารณะ การย้ายเข้ามาอาศัยของคนเป็นจำนวนมากทำให้สภาพ น้ำเสียค่อย ๆ เริ่มปรากฏเกิดชัดเจนขึ้นเรื่อย ๆ เนื่องจากน้ำเสียที่ถูกปล่อยทิ้งจากบ้านเรือนมีจำนวน มากขึ้นเรื่อย ๆ อีกทั้งมีขยะที่ถูกทิ้งจากการใช้สอยจากบ้านเรือนต่าง ๆ ทำให้ขยะไปอุดตันท่อ ระบายน้ำทิ้งที่จะเชื่อมต่อระหว่างชุมชนกับคลองบ้านหลาย ทำให้สภาพน้ำในชุมชนยิ่งเหมือน กลายเป็นบ่อขยะขนาดใหญ่ มีขยะลอยอยู่เต็มผิวน้ำในขณะที่ผักตบชวาเกิดขึ้นอย่างแน่นหนา เป็นที่อาศัยของสัตว์เลื้อยคลานต่าง ๆ มีงู ตะขาบ หรือแมลงกระทั่งตะกวดหรือตัวเงินตัวทอง แต่ ในน้ำปลากลับไม่สามารถอาศัยอยู่ได้ เนื่องจากความเน่าเสียของน้ำทำให้ ออกซิเจนในน้ำหมดไป ปลาไม่สามารถอาศัยอยู่ได้ และส่งกลิ่นไม่พึงปรารถนารบกวนการดำรงชีวิตของคนที่อยู่อาศัยใน ชุมชน ไม่ว่าจะเป็นด้านสุขอนามัย ก็มีสภาพแย่ง เหมือนที่คนที่อยู่อาศัยในชุมชนเล่าให้ฟังว่า

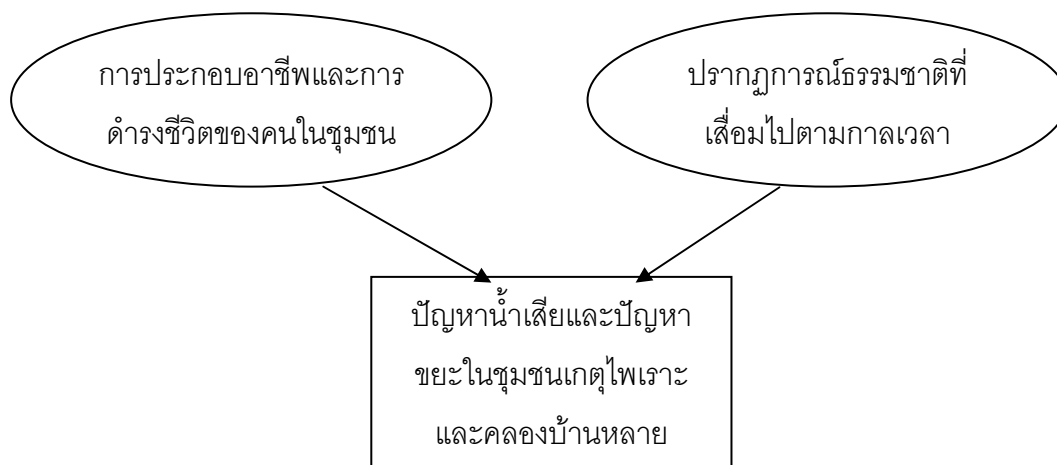
ช่วงตั้งแต่ปี 2530 เป็นต้นมาได้หมู่บ้านในชุมชนจะมีขยะหนาแน่น ทำให้สภาพน้ำ เสียหาย ทำให้เกิดเป็นที่เพาะพันธุ์ยุงทำให้ชุมชนมีการแพร่ระบาดของยุงอย่างมาก สัตว์เลื้อยคลานที่ไม่พึงประสงค์ ก็มาอาศัยอยู่ทุกชุมชน งู ตะขาบ ตะกวด เริ่มเข้าไป ในที่อยู่อาศัย ในบ้าน ยิ่งในช่วงน้ำเน่าเสีย ยิ่งดูสภาพแวดล้อมมากขึ้นเรื่อย ๆ ดูได้ จาก ครั้งหนึ่งที่บ้าน ทำนาฬิกาข้อมือ ตกลงไปที่ใต้หมู่บ้าน ที่เป็นแหล่งน้ำ ได้มีการ

ดำน้ำลงไปเพื่อมหา นานาฬิกา โดยที่ไม่สามารถรู้สภาพของน้ำเป็นยังไง เพราะผักตบชวา ขึ้นหนาแน่น ปรากฏว่า ไม่สามารถจะอยู่ได้นาน เพราะเกิดอาการคัน เป็นผื่น ขึ้นตามตัว แสดงให้เห็นว่า สภาพน้ำกับผิวหนังของเราไม่สามารถรับกันได้เสียแล้ว ไม่สามารถที่จะค้นหา หรือมองที่สูญหายได้เลย (สุทธิ มากพิชัย, สัมภาษณ์, 14 พฤษภาคม 2552)

แต่คนในชุมชนเองในช่วงแรกก็ยังไม่มีความรู้สึก ต่อการเปลี่ยนแปลงของสภาพน้ำเสียในชุมชนเพราะเห็นอยู่ทุกวัน จนเกิดความเคยชิน และยังคงทิ้งขยะเพิ่มมากขึ้น จนกระทั่งปัญหาน้ำเสียและขยะเริ่มส่งผลกระทบต่อมากขึ้นและการเกิดความคิดที่จะแก้ไขปัญหาจากการกระตุ้นจากผู้นำชุมชน ยิ่งในระยะหลังได้รับการสนับสนุนหรือแรงจูงใจจากหน่วยงานของรัฐเพิ่มมากขึ้นพิจารณาได้จากการจัดให้มีโครงการต่าง ๆ ในการร่วมรักษาแหล่งน้ำ จากการศึกษาและสังเกตในชุมชนเกิดุไฟเราะ 3-4-5 สามารถสรุปเหตุของปัญหาน้ำเสียและปัญหาขยะโดยกำหนดแสดงเป็นผังโครงสร้าง ได้ดังต่อไปนี้

ภาพที่ 4.5

เหตุที่ส่งผลให้เกิดปัญหาน้ำเสียในชุมชนเกิดุไฟเราะ 3-4-5

ปัญหาน้ำเสียและปัญหาขยะในชุมชนเกิดุไฟเราะและคลองบ้านหลาย พอจะสรุปได้ว่าเกิดจากสาเหตุหลายประการด้วยกันซึ่งพอจะประมวลได้ว่าเกิดจาก 2 สาเหตุใหญ่ก็คือ

1. การดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพของคนในชุมชน

เนื่องจากชุมชนเกิดุไฟเราะเป็นชุมชนที่สร้างบ้านเรือนค่อมพื้นที่ที่เป็นแหล่งน้ำ ทำให้เวลาใช้น้ำในการบริโภคใช้สอย ก็ต้องปล่อยทิ้งไปข้างใต้ ที่อยู่อาศัย ขยะไม่ว่าจะเป็นขยะแห้ง

หรือเปียก สารเคมีที่ใช้ จากการชักล้าง จนกระทั่งทุกบรรจุภัณฑ์อาหาร ขนมน เป็นต้นก็มักจะทิ้งไปที่พื้นที่ข้างใต้ เช่นกัน ทำให้เกิดการหมักหมม เน่าเสียของแหล่งน้ำจนทำให้สัตว์น้ำ อาทิ ปลาไม่สามารถอาศัยอยู่ได้ ส่งกลิ่นเหม็น เกิดเป็นมลภาวะทางน้ำ และส่งผลกระทบต่อเรื่องของคุณภาพ และความ เป็นอยู่ของผู้อยู่อาศัย สำหรับผลกระทบที่เกิดจากปัญหาน้ำเสียที่มีต่อคนในชุมชนแล้ว ยังส่งผลกระทบต่อแหล่งน้ำสาธารณะ อาทิ น้ำในคลองบ้านหลาย อีกด้วย

ประกอบกับแหล่งน้ำในชุมชนได้รับผลกระทบจากอาชีพของคนในชุมชนตั้งแต่ การทำการเกษตรไม่ว่าจะจากปุ๋ยเคมีหรือจากปุ๋ยอินทรีย์ล้วนส่งผลทำให้เกิดปัญหาน้ำเสียด้วย เช่นกันในขณะที่นายประวิน เกตุลอย เปลี่ยนจากอาชีพทำเกษตรกรรมมาเป็นบ่อเลี้ยงปลา มูลที่เกิดจากเศษอาหารที่ใช้เลี้ยงปลาก็ล้วนส่งผลทำให้น้ำเกิดการเน่าเสียได้เช่นกัน รวมทั้งการดำเนินชีวิตด้วยความเร่งรีบของผู้ที่เช่าอาศัย ที่ต้องการความรวดเร็ว อาหารที่รับประทานส่วนมากจะใช้วิธีการซื้อมาบริโภคมากกว่าการทำเอง ทำให้มีขยะซึ่งเป็นภาชนะบรรจุอาหาร ที่ออกมาจากครัวเรือน มาก เนื่องจากกลุ่มคนที่ย้ายมาส่วนใหญ่เป็นชนชั้นกรรมาชีพ การดำรงชีวิตในแต่ละวันมักไม่ได้ อยู่ในชุมชนเพราะเข้าชั้นมา ก็ต้องเดินทางไปทำงานนอกสถานที่ ซึ่งอยู่ไกลจากชุมชนบางสถานที่ อาจต้องไปค้างคืน ดังนั้น การเอาใจใส่ในเรื่องที่อยู่อาศัยก็น้อย ที่อยู่อาศัยเป็นเพียงสถานที่หลับนอนเท่านั้น แต่ถึงกระนั้นก็ตามเมื่อมีการย้ายเข้ามาอาศัยของคนเพิ่มมากขึ้น ทำให้ของเสียที่เกิดจากการอุปโภคและบริโภคตามบ้านเรือน จึงเพิ่มมากขึ้นตามไปด้วย ก่อให้เกิดผลเสียในระยะยาว

ในขณะที่วัฒนธรรมการดำรงชีวิตของคนอยู่อาศัยในชุมชนเริ่มเปลี่ยนไปตามความเจริญที่เข้ามา เช่น จากการบริโภคที่ต้องอาศัยความรวดเร็ว ต้องใช้ภาชนะ บรรจุภัณฑ์ที่พร้อมเดินทาง ซึ่งมักจะเป็นชนิดที่ไม่สามารถย่อยสลายได้ง่าย อย่างถุงพลาสติก กล่องโฟม เป็นต้น สุดท้ายหลังจากที่บริโภคเสร็จแล้ว ก็ทิ้งลงในแหล่งน้ำซึ่งเป็นสิ่งที่ง่ายที่สุดไม่ต้องรับผิดชอบ ไม่เป็นภาระ จากบ้านหลังหนึ่งคนคนหนึ่ง พัฒนาเป็นหลายบ้านหลายคน จนมากขึ้นเรื่อย ๆ ชุมชนแห่งนี้ กลายเป็นชุมชนแออัดเนื่องจากพื้นที่เพียง 15 ไร่ แต่มีบ้านอยู่อาศัยที่สร้างขึ้นร่อยกว่าหลัง ดังนั้น ขยะที่เกิดขึ้นในชุมชนแห่งนี้จึงมีมากขึ้นเรื่อย ๆ เช่นกัน จนแหล่งน้ำในชุมชนและคลองบ้านหลาย เกิดการเน่าเสียอย่างรุนแรง เหมือนที่ชาวชุมชนแถวนั้นได้กล่าวไว้ว่า “น้ำสมัยนั้นเน่าเหม็นจนแทบ ช่มदानอนหลับไม่ได้” เป็นแหล่งสะสมของขยะและเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์เลื้อยคลาน

2. สภาพธรรมชาติที่เสื่อมสลายไปตามกาลเวลา

ปัญหาน้ำเสียที่ส่งผลเนื่องจากธรรมชาติในชุมชนไม่มี แต่จะส่งผลกระทบต่อคลองบ้านหลายโดยตรง เนื่องจากคลองบ้านหลายเป็นคลองสาธารณะที่ขุดมานาน ทำให้เกิดการพังทลายของหน้าดินทำให้คลองตื้นเขิน ในขณะที่ต้นไม้ที่ปลูกค่อมตลอดแนวคลองเนื่องจากที่ดินแถบนี้เคยเป็นพื้นที่ที่ทำการเกษตรมาก่อน เมื่อมีการล่งหล่นของใบไม้และกิ่งไม้จำนวนมาก ย่อมส่งผลทำ

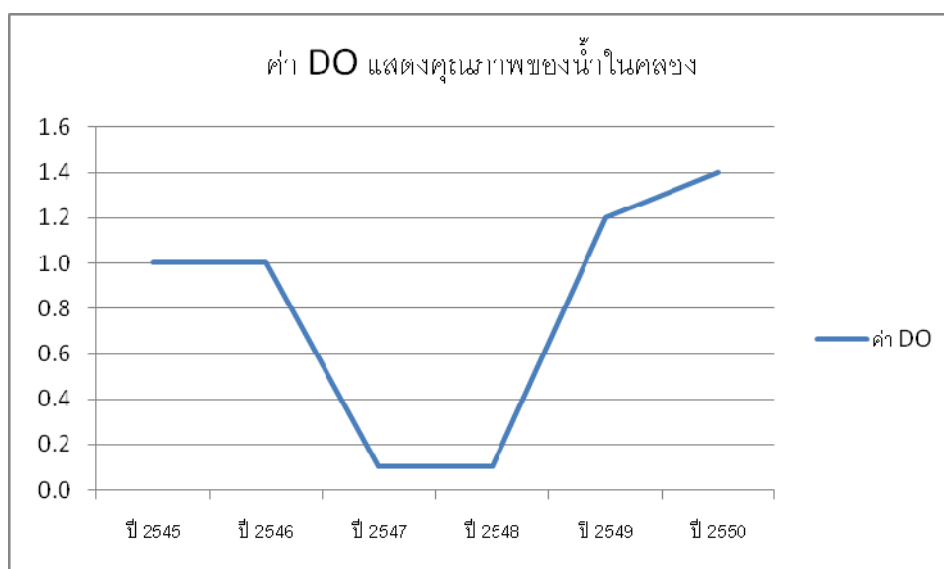
ให้การระบายน้ำจากท่อระบายน้ำในชุมชนเกิดอุดตัน หรือหมักหมมทับถมกันจนทำให้เกิดน้ำเน่าเสียขึ้น

ในขณะที่ในช่วงหน้าฝน ซึ่งมีอัตราของระดับน้ำในคลองสาธารณะเริ่มสูงขึ้น เพื่อเป็นการป้องกันน้ำท่วมเข้าไปในเขตตัวเมืองกรุงเทพฯ ฯ จึงได้มีการระบายน้ำออกไปทางคลองสาธารณะต่าง ๆ โดยเฉพาะการระบายน้ำในคลองพระโขนงซึ่งเป็นคลองใหญ่ ก็ได้มีการระบายออกมาทางคลองบ้านหลายด้วย โดยข้อมูลจากเจ้าหน้าที่สำนักการระบายน้ำกรุงเทพฯ ฯ ได้ให้ข้อมูลว่า

ในช่วงฤดูฝน จะทำการเดินเครื่องสูบน้ำเพื่อระบายน้ำ และลดระดับน้ำในคลอง โดยจะรักษาระดับน้ำให้อยู่ที่ประมาณ 34.20 ถึง 34.40 ม.ทท. (-0.83 ถึง -0.63 ม.รทก.) ทั้งนี้การควบคุมระดับน้ำและการเดินเครื่องสูบน้ำ จะอาศัยระดับน้ำในคลองเป็นเกณฑ์ในการเดินเครื่อง ส่วนกรณีคาดการณ์ก่อนฝนตก จะลดระดับน้ำลงถึงระดับ 34.00 ม.ทท. (-0.63 ม.รทก.) เพื่อให้มีที่ว่าง สำหรับปริมาณความจุในการรองรับน้ำฝน ในช่วงฤดูฝนและน้ำทะเลหนุน จะควบคุมระดับน้ำให้อยู่ในระดับ 33.90 ถึง 34.20 ม.ทท. (-1.13 ถึง -0.83 ม.ทท.) รวมทั้งระดับในทุ่งตะวันออกด้วย โดยจะเดินเครื่องสูบน้ำทั้งหมดหมุนเวียนกัน และป้อนน้ำ จากทุ่งตะวันออก ลงมาให้ทันกับการเดินเครื่องสูบน้ำผ่านมาทางประตูระบายน้ำกระทู้มเสียปลาและประตูระบายน้ำตามแนวคันกันน้ำในโครงการพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ดังนั้น จึงมีการกำหนด ปิด-เปิด ประตูน้ำเพื่อเป็นการช่วยระบายน้ำ ทั้งจากการระบายน้ำในคลองพระโขนงไม่ให้เข้าไปท่วมในตัวเมืองกรุงเทพมหานคร และเป็นการระบายน้ำจากคลองย่อยต่าง ๆ ในเขตพระโขนง เพื่อให้เกิดการหมุนเวียนของน้ำและ เพื่อป้องกันน้ำท่วมในพื้นที่ส่วนใหญ่ของ เขตพระโขนง ประตูระบายน้ำพระโขนง ปกติจะปิดตลอด เพื่อป้องกันน้ำท่วม เข้าไปในพื้นที่ส่วนใหญ่ แต่หากจำเป็นต้องระบายออกจาก เขตตัวเมืองก็จะมีเปิดเป็น เวลา คือ ประมาณ 07.00-07.30 น. และ 17.00-17.30 น. แต่ตามปกติประตูกันน้ำจะปิดและใช้วิธีสูบน้ำออก การปิด-เปิดประตูน้ำหรือการสูบน้ำออกจากคลองย่อยย่อมส่งผลกระทบต่อคลองบ้านหลายซึ่งเป็นคลองย่อยหรือแหล่งน้ำสาธารณะที่ไหลผ่านชุมชนที่เป็นกรณีศึกษา คือ ชุมชนเกตุไพเราะ 3-4-5 และอีก 11 ชุมชนด้วยกัน และไหลไปเชื่อมต่อกับคลองขวาง ซึ่งประตูปิดเปิดน้ำในเขตพระโขนง จะมีที่ช่วงคลองบ้านหลายเท่านั้น โดยตั้งอยู่ที่ บริเวณปากซอยอ่อนนุช ไปจนถึงซอยสุขุมวิท 101/1 เป็นระยะทางประมาณ กิโลเมตร (วิรัตน์ คำทอง, สัมภาษณ์, 3 พฤษภาคม 2552)

ดังนั้น การระบายน้ำจากคลองหลักคือ คลองพระโขนงออกมาทางคลองย่อย คือ คลองบ้านหลาย จึงส่งผลกระทบต่อแหล่งน้ำภายในชุมชนด้วย เนื่องจากความเน่าเสียของแหล่งน้ำในคลองสาธารณะอย่างคลองพระโขนงและคลองย่อยต่าง ๆ มีค่าของความสกปรกค่อนข้างมากเช่นกัน โดย วัดได้จากค่าความเน่าเสียและความสกปรกของน้ำจากรายงานสถิติของสำนักงานการระบายน้ำ ที่ได้มีการตรวจวัดค่า BOD³ และ ค่า DO⁴ ของคลองพระโขนงและคลองย่อยต่าง ๆ ในช่วงปี พุทธศักราช 2545 ถึง 2550 ซึ่งพอจะสรุป เป็นกราฟ ได้ดังนี้

ภาพที่ 4.6
ค่าคุณภาพของน้ำในช่วงปี 2545-2550

³ ค่า BOD = Biochemical Oxygen Demand หรือ ปริมาณความสกปรกในรูปบีโอดี เป็นการหาความต้องการ ออกซิเจน เพื่อย่อยสลายสารอินทรีย์ของจุลินทรีย์ในน้ำ เพื่อเป็นตัวชี้วัดความสกปรกของน้ำ โดยค่าบีโอดีที่ยิ่งมีปริมาณมากขึ้นบ่งชี้ถึงความสกปรกที่มากขึ้น

⁴ ค่า DO = Dissolved Oxygen หรือ ปริมาณออกซิเจนละลาย การตรวจวัดค่า DO เพื่อบ่งชี้ว่าแหล่งน้ำมี ปริมาณออกซิเจนเพียงพอต่อสิ่งมีชีวิตหรือไม่ แหล่งน้ำที่เหมาะสมแก่การดำรงชีวิต การขยายพันธุ์และการอนุรักษ์สัตว์น้ำ ควรมีค่า DO ไม่ต่ำกว่า 5 มก./ลิตร อย่างไรก็ตาม ถ้าปริมาณออกซิเจนละลายน้ำมีค่าต่ำกว่า 2 มก./ลิตร จะไม่เหมาะสมต่อการดำรงชีวิตของสัตว์น้ำ และถ้าไม่มีปริมาณ DO จะเกิดปัญหาน้ำเน่าเสีย

ส่วนปัญหาน้ำเสียที่ปล่อยลงสู่คลองบ้านหลาย เป็นปัญหาที่ค่อนข้างแก้ไขได้ยาก เนื่องจากคลองบ้านหลายเป็นคลองสาธารณะที่ไหลผ่านชุมชนถึง 12 ชุมชนด้วยกัน ปัญหาน้ำเสียในคลองบ้านหลาย ไม่ได้เกิดจากชุมชนเกิดไฟเพราะโดยตรงเท่านั้น แต่เกิดจากปัญหาน้ำเน่าเสียที่ปล่อยออกมาจากทุกชุมชนและสถานประกอบการต่าง ๆ ที่มีพื้นที่ติดกับคลองบ้านหลาย ทางประธานชุมชนจึงได้นำแนวคิดตามแนวทางพระราชดำริมาใช้ คือ การปลูกผักตบชวาเพื่อกรองสารพิษ และเพื่อเพิ่มออกซิเจน ในน้ำ การทำระบบน้ำหยด โดยใช้น้ำยาจุลินทรีย์หยดในแหล่งน้ำ ในชุมชนก่อนปล่อยลงสู่คลองบ้านหลายและคลองบ้านหลายตลอด ตั้งแต่ พ.ศ. 2543 เป็นต้นมา ถึงแม้จะเป็นการแก้ไขปัญหาปลายเหตุก็ตาม มาใช้โดยพยายามนำเสนอต่อชุมชนต่าง ๆ ให้นำวิธีการเหล่านี้มาใช้เพื่อแก้ไขปัญหาร่วมกัน เนื่องจากสำนักงานเขตพระโขนงมีการจัดประชุมประธานชุมชนทุกชุมชนในเขตพระโขนง ทุกเดือนที่สำนักงานเขต เพื่อการพัฒนาเขตโดยเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นและชี้แจงปัญหาต่าง ๆ ภายในเขตพระโขนงด้วย

ส่วนการจัดการน้ำเสียในชุมชน ก่อนจะปล่อยลงสู่แหล่งน้ำสาธารณะอย่างคลองบ้านหลายนั้น ปัจจุบัน ทำได้ประสบความสำเร็จอย่างมาก และความภาคภูมิใจอีกอย่างก็คือ การได้รับรางวัลอันดับ 1 จากโครงการรณรงค์เจ้าพระยา ซึ่งเป็นโครงการมาจากพระราชดำริ ของพระบาทสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ดำเนินการโดยกรุงเทพฯ จากแหล่งน้ำที่มีสภาพเน่าเสียอย่างรุนแรง เต็มไปด้วยผักตบชวาที่ขึ้นจนแน่นเต็มพื้นที่ กับขยะที่มีการทิ้งสะสมมาเป็นเวลาหลายปี เป็นที่อาศัยของสัตว์มีพิษ และสัตว์เลื้อยคลานต่าง ๆ มีออกซิเจนน้อย ปลาไม่สามารถอาศัยอยู่ได้เริ่มกลับคืนสู่สภาพที่ดีขึ้นด้วยความร่วมมือร่วมใจของคนทีอาศัยอยู่ในชุมชน

ช่วงเริ่มต้นของการแก้ไขปัญหาล้างแวล้อมในชุมชน

ช่วงปี 2546 เป็นช่วงเริ่มต้นของการแก้ไขปัญหาล้างแวล้อมในชุมชน ประธานชุมชนคนปัจจุบัน คือ นายเกียรติพงษ์ เกตุลอย เข้ารับ ตำแหน่งจากประธานชุมชนต่อจาก นายประวิณ เกตุลอย ซึ่งเป็นบิดา ผ่านการคัดเลือกจากคนในชุมชนช่วงปี 2547 โดยในช่วงปี 2546 คุณเกียรติพงษ์ เกตุลอย ได้เดินทางกลับจากทำงานธุรกิจของครอบครัว คือ บริษัท รับชุดเจาะน้ำบาดาล ที่ได้ไปทำงานที่ต่างจังหวัดได้กลับมาสังเกตเห็นสภาพน้ำที่เสียอย่างมากในชุมชน จึงเกิดความคิดที่จะแก้ไขปัญหาน้ำเสีย โดยนำความรู้ที่เกิดจากการรับชุดเจาะน้ำและการตรวจคุณภาพน้ำมาใช้ให้เป็นประโยชน์ ทั้งนี้โดยได้รับแรงบันดาลใจจากโครงการพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และเรียนรู้จากสื่อทางทีวีและวิทยุ มีการขอความร่วมมือจากสำนักสิ่งแวดล้อมที่สำนักเขตพระโขนงให้มาตรวจสอบสภาพน้ำในชุมชน อยู่เป็นระยะ ได้มีการทดลองทำน้ำยาชีวภาพจากเศษอาหารและผักผลไม้ที่เกิดจากการทิ้งของชุมชน หมักกับน้ำยาโมลาส (น้ำตาลอ้อย) ทำเป็นระบบน้ำหยดในแหล่งน้ำที่ใกล้บ้านของตัวเองก่อน ซึ่งก็ได้ผลดีจากนั้นก็ได้มีการขยาย ทำ

หลายจุดเพิ่มมากขึ้น เป็นระบบน้ำหยดทั่วทั้งชุมชน หลังจากที่ประสบผลสำเร็จพอสมควรจากการสังเกตความเปลี่ยนแปลงของสภาพน้ำ ในจุดที่มีการทำระบบน้ำหยด สภาพน้ำเริ่มใสขึ้น จึงได้มีการจัดประชุมคณะกรรมการชุมชน เพื่อนำเสนอความคิดในการแก้ไขปัญหาน้ำเสียในชุมชน ซึ่งก็ได้รับความเห็นด้วย เนื่องจากผลกระทบที่เกิดจากความเน่าเสียของแหล่งน้ำใต้ที่อยู่อาศัยเป็นผลกระทบมานานแล้วแต่ไม่ได้รับการเอาใจใส่หรือแก้ไขปัญหาอย่างจริงจัง เนื่องจากภาระรับผิดชอบซึ่งแต่ละคนต้องรับอยู่ ในการทำมาหาเลี้ยงชีพ อีกทั้งกังวลเรื่องของการใช้จ่ายที่จำเป็นจะต้องเสียไปในการพัฒนาหรือแก้ไขปัญหา ซึ่งเป็นข้อกังวลที่สำคัญประการหนึ่ง ประกอบกับช่วงนั้นเป็นช่วงที่มีกองทุนให้เปล่าจากรัฐบาลญี่ปุ่น คือ กองทุน SIF และ ต่อเนื่องด้วยกองทุนมิยาซากิ ได้ให้การสนับสนุนชุมชน โดยผ่านทางสำนักงานเขตพระโขนง ทำให้ทางประธานชุมชนได้นำเงินส่วนนั้นมาปรับปรุงพัฒนาชุมชนตั้งแต่การทำถนนคอนกรีตเข้าชุมชน ระบบทางระบายน้ำ การจัดจ้างคนเก็บขยะในชุมชน และการพัฒนาแหล่งน้ำในชุมชน ซึ่งก็ปรากฏว่าชุมชนได้รับประโยชน์จากกองทุนนี้อย่างมากในช่วงนั้น ที่ได้รับคำยืนยันจากบทสัมภาษณ์ผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนคือ นายสุธี มากพิชัย ที่ได้เล่าถึงสถานการณ์ในช่วงนั้นว่า

อีกทั้งในช่วงนั้นได้มีงบประมาณจากกองทุน มิยาซากิว่า ผ่านมาทางสำนักงานเขต เพื่อใช้ในการปรับปรุงสภาพแวดล้อมในชุมชน โดยได้ใช้งบหรือกองทุนที่ได้จากกองทุน มิยาซากิว่า มาพัฒนาพื้นที่แหล่งน้ำใต้หมู่บ้านเรือนที่อยู่อาศัย ซึ่งถือได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาชุมชน อย่างจริงจัง โดยได้มีการกำจัดผักตบชวา และขยะออกไป โดยได้รับความร่วมมือจากคนที่อาศัยอยู่ในชุมชน โดยเฉพาะให้รับผิดชอบกับส่วนพื้นที่ที่เป็นที่ตั้งของบ้านเรือนตัวเอง เรียกว่า บ้านใครบ้านมัน ตั้งแต่ช่วงนั้นเป็นต้นมา (สุธี มากพิชัย, สัมภาษณ์, 15 พฤษภาคม 2552)

ประกอบกับทางประธานชุมชนได้ริเริ่มมีการนำแนวทางพระราชดำริเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาน้ำเสีย โดยใช้ผักตบชวาซึ่งถือว่าเป็นวัชพืชที่มีขึ้นตามแหล่งน้ำทั่วไปมาใช้ในการปรับสมดุลและใช้รากของพืชน้ำชนิดนี้ ดูดสารพิษในน้ำ ดังบทความตอนหนึ่งในเว็บไซต์โครงการพระราชดำริ หมอดพระราชากรณียกิจ ได้บันทึกไว้ว่า

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงตระหนักถึงภาวะมลพิษนี้ จึงได้พระราชทานพระราชดำริ เมื่อวันที่ 15 เมษายน และวันที่ 20 เมษายน พ.ศ. 2528 ให้หน่วยงานต่าง ๆ ร่วมกันปรับปรุงบึงมักกะสันเพื่อใช้เป็นสถานที่กักเก็บน้ำ ช่วยในการระบายน้ำในหน้าฝนและบรรเทาสภาพน้ำเสียในคลองสามเสน โดยพระราชทานคำแนะนำ ให้ใช้ผักตบชวากรองน้ำเสีย เพราะผักตบชวามีคุณสมบัติทำหน้าที่เป็นตัวกรอง ซึ่งเรียกว่า เครื่องกรองน้ำธรรมชาติ คือ ใช้ผักตบชวาซึ่งเป็นวัชพืชที่มีอยู่มาก มาทำหน้าที่ดูดซับความโสโครก และสารพิษจากแหล่งน้ำเน่าเสีย และใน

เวลาเดียวกัน ก็ต้องหมั่นนำผักตบชวาออกจากบึงทุก ๆ 10 สัปดาห์ เพื่อไม่ให้ผักตบชวามีการเจริญพันธุ์จนบดบังแสงแดดที่จะส่องลงไปในบึง

1.6 กระบวนการจัดการแบบบูรณาการ ทั้งในมิติทางด้านสังคม และมิติทางด้านเทคโนโลยี

การบูรณาการมิติทางด้านสังคม

เนื่องจากภายในชุมชนประกอบไปด้วย กลุ่มคนหลายระดับด้วยกัน แต่ประธานชุมชน ได้เริ่มต้นการแก้ไขปัญหาที่ระดับคณะกรรมการชุมชนก่อน เนื่องจากมองว่าเป็นกลุ่มที่มีศักยภาพ พอที่จะเป็นกลุ่มผู้นำได้ โดยประธานชุมชนได้ให้คณะกรรมการรับทราบและเรียนรู้ถึงวัตถุประสงค์ของการแก้ไขปัญหาในชุมชน วิธีการทำน้ายาจุลินทรีย์ จนกระทั่งถึงการทดลองทำในสถานที่จริง โดยเริ่มที่บ้านของกลุ่มคณะกรรมการก่อน ซึ่งก็เป็นการกระจายความคิด ในการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาในระดับเริ่มต้น เมื่อประสบผลสำเร็จเป็นที่พอใจ ก็ได้เริ่มมีการขยายการมีส่วนร่วมออกไปในระดับชุมชน โดยได้มีการจัดประชุมชาวชุมชนให้มารับทราบสถานการณ์ปัญหาของชุมชน ซึ่งโดยปกติคนในชุมชนก็รับทราบปัญหาเหล่านั้นอยู่แล้วแต่ยังไม่ได้มีความคิดในการแก้ไขปัญหาเป็นรูปธรรมเมื่อมีการชี้แจงถึงปัญหาและความเกี่ยวเนื่องของปัญหา และความต้องการการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาจากประธานชุมชนและกลุ่มคณะกรรมการ ทำให้ชาวชุมชนเหล่านั้นพร้อมที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาร่วมกัน โดยกลุ่มการประชุมจะมีตัวแทนจากบ้านที่อยู่อาศัยโดยส่วนมากจะเป็นแม่บ้าน และผู้สูงอายุประจำบ้าน เด็กที่เข้าสู่ช่วงวัยรุ่นมีน้อย เนื่องจากสภาพความเป็นอยู่และอาชีพทำให้สภาพครอบครัวในชุมชนนี้ มุ่งเรื่องการทำงานเป็นหลัก หลาย ๆ ครอบครัว จึงยังไม่มีบุตร จากการเข้าไปในชุมชนจะสังเกตว่า กลุ่มช่วงอายุของคนในชุมชนจะมีช่วงอายุที่แตกต่างกัน คือ กลุ่มที่เป็นผู้สูงวัย วัยทำงาน และกระโดดข้ามไปเป็นกลุ่มของเด็กเล็กที่มีอายุเพียง สิบถึงสิบห้าปีเท่านั้น ส่วนเด็กที่อยู่ในช่วงวัยรุ่นมีน้อยมาก จากการสอบถามทั้งชุมชนมีเพียงไม่กี่ครอบครัวเท่านั้น ที่มีบุตรเรียนในระดับอุดมศึกษา หรือมีระดับอายุตั้งแต่ สิบห้าขึ้นไป การร่วมกันแก้ไขปัญหา ก่อให้เกิดกระบวนการพัฒนาในลักษณะกลุ่มต่าง ๆ ที่มีความเชื่อมโยงกันอย่างน้อย 3 กลุ่มด้วยกัน

กลุ่มแรก ได้แก่ กลุ่มของธนาคารขยะ ที่ในช่วงแรกได้อาศัยเงินจากกองทุนกองทุน SIF เพื่อการจ้างเมื่อมีการจัดระบบการทำงานในการแก้ไขปัญหาน้ำเสียร่วมกัน ปัญหาที่มองกันก็คือขยะ ซึ่งก็ได้มีการจัดระบบการทิ้งขยะโดยมีการนำถังขยะวางไว้เป็นจุด ๆ หน้าบ้านของสมาชิกในชุมชน การทิ้งขยะจะไม่มีถังทิ้งลงในแหล่งน้ำ แต่จะนำมาทิ้งลงถังขยะ โดยจะมีเจ้าหน้าที่มาเก็บ

ไปทิ้งอีกต่อหนึ่งทางชุมชนจะไม่ให้รถขยะของทางสำนักงานเขต เอารถเข้ามาเก็บขยะเอง เพราะจะมีน้ำเสียที่มาจากขยะ ไหลเป็นทาง ก่อให้เกิดกลิ่น ไม่พึงประสงค์ และความสกปรก ดังนั้น จึงมีการนำขยะที่อยู่ภายในชุมชนออกมาทิ้งบริเวณมุมด้านหน้า ชุมชน เพื่อรถขยะจะได้เข้ามาเก็บที่จุด ๆ เดียว ซึ่งหลังจากกองทุนต่าง ๆ หหมดไปแล้ว ก็มีกระบวนการจัดการ โดยมีการนำขยะที่เก็บมาจากหน้าบ้านต่าง ๆ ในชุมชน นำมาคัดแยกเป็นขยะที่ไม่มีประโยชน์ แต่ขายได้ เช่น ขวด พลาสติก มาแยกขาย ในขณะที่ขยะเปียกก็นำมาทำน้ำยาจุลินทรีย์ เพื่อทำเป็นระบบน้ำหยดต่อไป ซึ่งเจ้าหน้าที่ ก็จะได้รายได้จากการเก็บขยะเหล่านี้ไปขาย โดยได้มีคำยืนยันจากเจ้าหน้าที่เก็บแยกขยะคือ คุณหน้อยว่า

ช่วงนี้ขยะเยอะส่วนมากก็เป็นถุงพลาสติก กระดาษ ขวดน้ำ วันหนึ่งบางครั้งต้องเดินเก็บถึงสองรอบ ทุกซอยไม่มันขยะจะเต็มแล้วปลิวออกจากถังขยะไปตกในใต้ถุนบ้าน เมื่อก่อนไม่เยอะขนาดนี้ อีกอย่างรถขยะก็จะมาเก็บทุกวัน ต้องขนไปรวมกันไว้ด้านหน้า (ชุมชน) นั่นแหละจุดทิ้งขยะรวม ถ้าทิ้งไว้ก็เหม็นโดยไม่เก็บรวมกัน หรือถ้าให้รถขยะมาเก็บก็เหม็นน้ำจากรถขยะอีก (หน้อย มากขุนทด, สัมภาษณ์, 24 พฤษภาคม 2552)

กลุ่มที่สอง ได้แก่ กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ มีการจัดตั้งกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ขึ้นในชุมชน ซึ่งการเข้าเป็นสมาชิกต้องมีการเสียค่าสมัคร คนละ 50 บาท ซึ่งกลุ่มสัจจะออมทรัพย์นี้ ก็ได้พัฒนาไปเป็นกลุ่มกองทุนเงินล้าน ในช่วงสมัยรัฐบาล พ.ต.ท. ดร. ทักษิณ ชินวัตร เป็นนายกรัฐมนตรี อีกกลุ่มหนึ่ง ซึ่งในปัจจุบันมีเงินหมุนเวียน อยู่ประมาณ 7 ล้านบาทบาท ซึ่งดอกผลส่วนหนึ่งก็ได้นำมาใช้ในการจ้างเจ้าหน้าที่กำจัดเก็บขยะ เรียกว่าเป็นโครงการต่อเนื่อง

กลุ่มที่สาม ได้แก่ กลุ่มวิสาหกิจชุมชน กลุ่มนี้ได้มีการจัดทำน้ำยาจุลินทรีย์ ซึ่งนอกจากจะได้มีการจัดทำขึ้นใช้เพื่อแก้ไขปัญหาน้ำเสียในชุมชนแล้วยังได้มีการนำมาใช้ กับการทำความสะอาดฟาร์มแพะที่เป็นวิสาหกิจชุมชน แก้ไขปัญหาน้ำเสียในฟาร์มแพะ และใช้เป็นปุ๋ยปลูกหญ้าอาหารสัตว์ ที่ไว้ใช้สำหรับเป็นอาหารแพะด้วย ในขณะที่มูลแพะก็สามารถนำกลับมาใช้เป็นปุ๋ยได้อีก ซึ่งวิสาหกิจชุมชนนี้ก็มีส่วนช่วยก่อให้เกิดรายได้กับคนในชุมชนได้ส่วนหนึ่งด้วย โดยเฉพาะน้ำมันแพะซึ่งจัดเป็นสินค้า OTOP ของชุมชนด้วย

จากการศึกษาในชุมชนจะพบได้ว่า ประธานชุมชนมี กระบวนการจัดการแบบบูรณาการทั้งในชุมชนและนอกชุมชน โดยมีขั้นตอนในการแก้ไขปัญหา ดังต่อไปนี้

1. กลุ่มผู้นำชุมชน โดยมีประธานชุมชนเป็นผู้ริเริ่ม ได้นำความรู้จากเรื่องของคุณภาพน้ำซึ่งเกิดจากประสบการณ์การทำงานมาพัฒนาแหล่งน้ำในชุมชน ประกอบกับการศึกษาเรียนรู้แนวคิดทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในเรื่องของการแก้ไขปัญหา น้ำเสีย โดยใช้วัชพืชคือ ผักตบชวา ช่วยกรองสารพิษในแหล่งน้ำ การศึกษาจากหนังสือในโครงการ

พระราชดำริต่าง ๆ รายการโทรทัศน์ที่เกี่ยวกับโครงการพระราชดำริ แม้กระทั่งจากรายการวิทยุ และเข้ารับฟังการอบรมเทคนิคและวิธีการทำน้ำยาจุลินทรีย์ มาช่วยในการฟื้นฟูสภาพน้ำเสีย ในชุมชน โดยได้ใช้บ้านของตัวประธานชุมชนซึ่งสร้างติดกับริมคลองบ้านหลาย เป็นสถานที่ทดลองในการทำน้ำยาและสถานที่ทดลองในการแก้ไขปัญหาน้ำเสีย ซึ่งก็ได้ผลดีในระดับหนึ่ง จากนั้นตัวประธานชุมชนก็พยายามที่จะหาแนวคิดและวิธีการแก้ไขปัญหาน้ำเสียเพิ่มเติมโดยมุ่งเน้น นวัตกรรมที่ได้ผลเป็นรูปธรรม โดยใช้งบประมาณไม่มากนักเกินไป เพราะคำนึงถึงคนที่อาศัยในชุมชนที่มีรายได้ไม่มากนัก เมื่อประสบผลสำเร็จพอสมควรก็ได้ทดลองใช้ในบ้าน ส่วนผลไม้ แม้จนกระทั่งที่ฟาร์มแพะ ที่ตนเองเป็นผู้ริเริ่มคิดและทำเอง โดยอาศัยทุนส่วนตัวเป็นจุดเริ่มต้น ก็สามารถแก้ไขปัญหาสภาพน้ำในฟาร์มที่เกิดจากของเสียต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี ในขณะที่พยายามแสวงหาวิธีการอื่นเพิ่มเติมจากสำนักสิ่งแวดล้อมที่สำนักงานเขตพระโขนง เป็นต้น โดยขอความร่วมมือให้สำนักสิ่งแวดล้อมของเขต มาตรวจสอบสภาพแวดล้อมของน้ำ ทุก ๆ 3 เดือน ก็ได้ข้อมูลว่าสภาพน้ำดีขึ้นเรื่อย ๆ นอกจากนั้นยังได้มีการปล่อยน้ำยา ลงในคลองบ้านหลายเพื่อปรับสภาพน้ำ ซึ่งนับวันจะแยลงเรื่อย ๆ เช่นกัน

2. กลุ่มคณะกรรมการ หลังจากที่ประธานชุมชนได้รับผลของการทดสอบจากวิธีการต่าง ๆ ที่จะพัฒนาคุณภาพน้ำเสียในชุมชนมาแล้ว ได้มีการนำเสนอให้ที่ประชุมของคณะกรรมการชุมชนทราบ ถึงปัญหาในชุมชนและแนวคิดวิธีการในการแก้ไขปัญหาที่ตนเองได้ไปศึกษาและแสวงหาความรู้มา ซึ่งก็ได้มีการเสนอให้คณะกรรมการชุมชนทดลองทำดู โดยการทำน้ำยา จุลินทรีย์ เริ่มจากการใช้ขยะเปียกตามบ้านและตลาดนัดซึ่งจะเปิดขายของทุกวัน ที่บริเวณหน้าทางเข้าชุมชน และขอการสนับสนุนถึง สำหรับมาใช้เป็นพื้นที่หมักน้ำยา จากสำนักงานเขต พระโขนง ซึ่งพื้นที่ก็ยังเป็นพื้นที่ ของบ้านประธานชุมชน ซึ่งก็ปรากฏว่า ได้ผลดีและได้รับการมีส่วนร่วมจากคณะกรรมการชุมชน ต่อจากนั้น ก็ได้มีการนำเสนอให้ติดเครื่องดักไขมันตามครัวเรือนต่าง ๆ จากที่ปรึกษา ชุมชนคือ นายประวิน เกตุลอย ซึ่งตัวเครื่องดักไขมันก็ได้มีการจัดทำและออกแบบกันเองตามแนวคิดของนายประวิน เกตุลอย โดยชุมชนได้มีการเริ่มกิจกรรมนี้ก่อนที่หน่วยงานของกรุงเทพมหานคร จะเข้ามาตรวจเช็คเสียอีก ระบบการจัดการขยะ ก็มีการจัดตั้งธนาคารขยะ ขึ้น ซึ่งนอกจากจะเป็นการฝึกในเรื่องของความสะอาดในชุมชนแล้ว ยังได้ปลูกฝังนิสัยในเรื่องของเวลาด้วย เพราะจะมีช่วงเวลาในการที่จะมีเจ้าหน้าที่ ทำการจัดเก็บ ไปคัดแยกขยะส่วนที่ขายได้และส่วนที่ใช้ไม่ได้ ออกจากกันส่วนที่ขายไม่ได้จะนำไปทิ้งรวมกัน ที่บริเวณหลังตลาดเพื่อรอให้รถขยะของสำนักงานเขตมาเก็บไปอีกครึ่งหนึ่ง ซึ่งรายได้ส่วนหนึ่งก็คืนกลับมายังคนที่อาศัยอยู่ในชุมชนนั่นเอง โดยระบบการจัดเก็บเงินไม่ว่าจะเป็นเรื่องของกองทุนต่าง ๆ คณะกรรมการจะจัดทำกันเป็นระบบบริหารจัดการกันเอง ทั้งนี้ปัญหาที่เกิดขึ้นและคำถามที่เกิดจากความสงสัยของชาวชุมชน คณะกรรมการสามารถตอบได้ เพราะเป็นผู้ที่มีส่วนร่วมคิดร่วมทำของการจัดการ

3. กลุ่มคนในภายในชุมชน เมื่อชุดคณะกรรมการ ได้ทำการทดลองและได้ผลออกมาเป็นรูปธรรม คนที่อาศัยอยู่ในชุมชนเริ่มเห็นความสำคัญจากการจัดประชุมใหญ่ประจำเดือน โดยประธานและชุดคณะกรรมการ ได้ให้ข้อมูลต่าง ๆ ของสภาพความเป็นอยู่ในปัจจุบัน เพื่อให้เห็นภาพของสภาพความเป็นอยู่ที่ได้รับผลกระทบจากสภาพน้ำเสีย จากนั้นได้ขอความร่วมมือในการช่วยกัน ลดการทิ้งขยะลงในแหล่งน้ำ การทิ้งขยะให้ถูกที่ การติดเครื่องดักไขมันตามบ้านที่อยู่อาศัย และได้มีการจัดตั้งถังน้ำยาจุลินทรีย์ ตามจุดต่าง ๆ ในชุมชน เพื่อทำเป็นระบบน้ำหยด โดยคนในชุมชนต้องช่วยกันคอยดูแลการเติมน้ำยา และผสมน้ำ อยู่เรื่อย ๆ ก็ได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี แต่โดยส่วนมาก กลุ่มคนที่มาร่วมกิจกรรมในวันธรรมดา ยังเป็นกลุ่มของผู้ใหญ่ หรือผู้สูงอายุ แต่หากกิจกรรมเป็นช่วงวันหยุด เช่น เสาร์หรือ อาทิตย์ ก็จะมีกลุ่มคนหลากหลาย ทั้งเด็กและผู้ใหญ่ซึ่งอยู่ในวันทำงาน ซึ่งก็เป็นธรรมดาว่ายังมีกลุ่มคนอีกจำนวนหนึ่งไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรมเลยก็มี โดยมีรู้สึกรู้ว่า ตนเป็นผู้เช่าอาศัย เงินค่าเช่าก็ชำระแล้ว และไม่ได้ทำผิดกฎสัญญาเช่า ตนเองเหน็ดเหนื่อยจากการทำงาน ควรได้พักผ่อนมากกว่าก็มี แต่ก็ยังเป็นจำนวนน้อย โดยในปัจจุบันกิจกรรมมักจะร่วมกันทำในทุกวันอาทิตย์จนถึงปัจจุบัน ซึ่งจากการสังเกตการณ์ในพื้นที่ ก็เห็นได้ถึงการมีส่วนร่วม ตลอดของคนในชุมชน โดยจะมีการทำอาหารเลี้ยงกันที่บ้านประธานชุมชน

4. กลุ่มคนภายนอกชุมชน อย่างที่ได้กล่าวไว้ในช่วงแรกว่า การแก้ไขปัญหาน้ำเสียในแหล่งน้ำธรรมชาติ คือ คลองบ้านหลายนี้ ก็คงไม่สามารถแก้ไขได้ด้วย กลุ่มคนเพียงกลุ่มเดียว หรือเพียงแค่ชุมชนเดียว เนื่องจากแหล่งน้ำไหลผ่านถึง 12 ชุมชน ดังนั้น การจัดการในการแก้ไขปัญหา ทางประธานชุมชน และคณะกรรมการก็ได้มีการเสนอวิธีการแก้ร่วมกันของชุมชนใกล้เคียง โดยได้มีชุมชนที่เห็นประโยชน์ของการทำการแก้ไขปัญหาน้ำเสีย ตามแนวทางพระราชดำริ เช่น การปลูกพืชผักตบชวา โดยได้มีการทำคอกกันเป็นระยะตลอดแนวคลองบ้านหลาย มีการจัดทำตระแกรงกันขยะ หรือน้ำเน่าเสียจากชุมชนต่าง ๆ ลงในคลองบ้านหลาย แต่ก็ยังไม่มีแนวโน้มที่จะมีการทำกันอย่างจริงจังหรือทุกชุมชน โดยเฉพาะสถานประกอบการต่าง ๆ ดังนั้น การต้องการความร่วมมือ ยังเป็นอีกเรื่องหนึ่งที่จะดำเนินการต่อไป โดยผ่านทางที่ประชุมใหญ่ที่สำนักงานเขตพระโขนง

ระบบการจัดการเรื่องของกลุ่มคนระดับต่าง ๆ ในชุมชนเขตพระโขนง 3-5 ได้มีการมอบหมายหน้าที่ไปตามความรับผิดชอบ โดยกลุ่มหลักใหญ่ก็คือ กลุ่มคณะกรรมการชุมชน ซึ่งมีการแบ่งหน้าที่การทำงานไปตามความถนัด แต่มุ่งไปที่เรื่องของการประสานงานกันได้ดีและทำงานร่วมกันได้ในการประชุมหรือจัดการทำงานประธานจะมีลักษณะที่จะรับฟังความคิดเห็นของคณะกรรมการด้วย โดยส่วนที่สำคัญที่สุดก็คือ ได้มีการพัฒนาศักยภาพบุคลากรภายในเสียก่อนให้มีความรู้ความเข้าใจในกิจกรรมที่จะทำ เช่น เรื่องของการแก้ปัญหาน้ำเสียในชุมชน ก็ต้องมีการจัดอบรมโดยตัวผู้นำชุมชนไปเรียนรู้จากเจ้าหน้าที่สำนักสิ่งแวดล้อมของสำนักงานเขต อ่านจาก

หนังสือ และลงมือทดลองทำ จากนั้นก็ได้ให้คณะกรรมการได้ทดลองทำ และรู้ถึงคุณหรือประโยชน์ของการทำน้ำยาจุลินทรีย์เสียก่อนเพื่อเวลาประชาสัมพันธ์ให้กับคนในชุมชน อย่างเครื่องดักไขมัน และจุดวางถังน้ำยาจุลินทรีย์ก็ต้องเริ่มจากบ้านกลุ่มคณะกรรมการก่อน เมื่อคนในชุมชนเกิดความสงสัยสามารถที่จะให้คำตอบได้ ส่วนการประสานงานกับภายนอกไม่ว่าจะหน่วยงานของสำนักเขต เครือข่ายต่าง ๆ ก็จะเป็นหน้าที่ของ พี่สุธี มากพิชัย เลขาธิการคณะกรรมการชุมชน คอยประสานงาน อีกทั้งยังรับหน้าที่ในการประชาสัมพันธ์กับคนในชุมชนผ่านเสียงตามสาย มีการจัดทำป้ายรณรงค์ประชาสัมพันธ์ เน้นการปฏิบัติตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การอนุรักษ์แหล่งน้ำ ทว่าทั้งชุมชน มีการติดสติ๊กเกอร์ รณรงค์การอนุรักษ์แหล่งน้ำในชุมชน ที่กระจกหลังรถยนต์ในชุมชน วันอาทิตย์ ก็จะมีการจัดทำความสะอาดในชุมชนเสมอ เป็นการปลูกฝังให้เกิดความรักความสะอาดในชุมชน เรื่องขยะก็ไม่ได้มีมาตรการในการทำโทษ อาศัยแต่การประชาสัมพันธ์บ่อย ๆ เป็นการปลูกฝังจิตสำนึกของคนในชุมชนทุกวัน

การบูรณาการมิติทางด้านเทคโนโลยี

ในส่วนของการบูรณาการเทคโนโลยีต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของเทคโนโลยีที่เกิดจากแนวคิดตามแนวทางพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่ภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 ในการแก้ไขปัญหาน้ำเสียโดยใช้ผักตบชวาช่วยกรองสารพิษในน้ำ เทคโนโลยีที่เกิดจากแนวความคิดของ นายประวิณ เกตุลอยซึ่งเป็นประธานคนเก่า และเป็นบิดาของประธานคนใหม่ด้วย ในเรื่องของการจัดทำเครื่องดักไขมัน เรื่องของเทคโนโลยีแนวความคิดใหม่ ๆ จากการศึกษาเพิ่มเติมอย่างการทำน้ำยา EM ที่ใช้เป็นกิจกรรมต่าง ๆ จนสามารถแก้ไขปัญหาน้ำเสียและปัญหาขยะ ภายในชุมชนได้ โดยจะมีผู้นำชุมชนเป็นผู้ผลักดันในการบูรณาการเทคโนโลยีต่าง ๆ เข้าหากัน เพื่อการบรรลุเป้าหมาย และวัตถุประสงค์ในการแก้ไขปัญหาน้ำเสียและขยะในชุมชนได้ คือ

1. เทคโนโลยีจากแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ผู้นำชุมชนสามารถใช้แนวพระราชดำริช่วยในการแก้ไขปัญหาน้ำเสีย ได้เป็นอย่างดี โดยได้ยึดแนวทางที่มีพระบรมราโชวาทที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานในหนังสือพระราชกรณียกิจ ไว้ ดังนี้

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงตระหนักถึงภัยแห่งภาวะมลพิษดังกล่าวที่พสกนิกรของพระองค์ได้รับผลกระทบโดยตรงมากยิ่งขึ้น หากมิได้รับการแก้ไขอย่างทันท่วงที จึงพระราชทานพระราชดำริให้หน่วยงานต่าง ๆ ร่วมกันปรับปรุงบึง มักกะสันเพื่อใช้ประโยชน์ในการช่วยระบายน้ำและบำบัดน้ำเสีย โดยใช้วิธีการที่เป็นรูปแบบเครื่องกรองน้ำธรรมชาติ โดยใช้พืชบางชนิด เช่น ผักตบชวา ต้นกุฎยาณี เป็นต้น กรณีของบึงมักกะสัน พระองค์ทรงเลือกใช้ผักตบชวา ซึ่งเป็น

รัชพืชที่ต้องการกำจัดอยู่แล้วมาทำหน้าที่ดูดซับความโสโครกและสารพิษจากน้ำเน่าเสีย ทรงเน้นให้ทำการปรับปรุงอย่างประหยัด ดังพระราชดำรัสตอนหนึ่งว่า . . . บึงมักกะสันนี้ทำโครงการที่เรียกว่า แบบคนจนโดยใช้ผักตบชวาที่มีอยู่นั้นเป็นพืชดูดความโสโครกออกมาแล้วก็ทำให้น้ำสะอาดขึ้นได้เป็นเครื่องกรองธรรมชาติ ใช้พลังงานแสงอาทิตย์และธรรมชาติของการเจริญเติบโตของพืช. . . แนวทางพระราชดำริทรงให้ทำโครงการง่าย ๆ โดยใช้ ผักตบชวาซึ่งมีอยู่ในบึงมักกะสันทำหน้าที่กรองน้ำเสีย (ดูดซับน้ำเสีย) เมื่อมีผักตบชวาจำนวนมากให้นำมาทำปุ๋ยหมักเชื้อเพลิง แต่ห้ามนำไปทำอาหารสัตว์เพราะมีวัตถุโลหะหนัก การนำผักตบชวามาใช้เป็นเชื้อเพลิงเป็นการลดปริมาณการทำลายป่า

โดยการใช้ผักตบชวาซึ่งมีขึ้นอยู่ทั่วไปในบริเวณชุมชน ช่วยกรองสารพิษในน้ำเนื่องจากภายในชุมชนหลังจากที่ได้มีการนำขยะออกจากแหล่งน้ำแล้ว ก็ได้มีการกักผักตบชวาซึ่งมีอยู่อย่างหนาแน่น บางส่วนออกไป เหลือเพียงส่วนน้อยกั้นเป็นกอ ๆ โดยใช้ลวดไม้ไผ่กั้นคอกให้ผักตบชวาลอยเป็นกลุ่ม ๆ ขนาดประมาณ กว้าง 1 m. ยาว 1.20 m. เป็นระยะ ทั้งในแหล่งน้ำในชุมชนทั้งในคลองบ้านหลาย เป็นระยะ เพื่อช่วยกรองสารพิษในน้ำที่เน่าเสียจากขยะมีพิษต่าง ๆ

ภาพที่ 4.7
การกั้นคอกผักตบชวา

ในขณะเดียวกันก็สามารถใช้แนวทางพระราชดำริเป็นกำลังใจในการดื่งการมีส่วนร่วมจากผู้อาศัยอยู่ในชุมชนได้อีกทางหนึ่งด้วย

2. แนวคิดจากประธานคนเก่า (นายประวิณ เกตุลอย) ได้มีการนำวิธีการแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่ได้มีการคิดมาตั้งแต่สมัยที่ นายประวิณ เป็นประธานชุมชน มาร่วมแก้ปัญหาด้วย อย่างการทำเครื่องดักไขมันโดยใช้วัสดุที่มีราคาไม่แพง ทำเองได้ มาร่วมหรือบูรณาการเข้ากับการแก้ไขปัญหาน้ำเสียในชุมชน

การทำเครื่องดักไขมัน

เนื่องจากในชุมชนมีลักษณะของการอยู่อาศัยที่ค่อนข้างแออัดการดำรงชีวิตในแต่ละครอบครัว จึงมีสิ่งสกปรกจากการซักล้างเสื้อผ้า จาน ชาม เป็นคราบ ไขมัน (Grease) ซึ่งเกิดจากห้องครัว ที่มีแหล่งกำเนิดมาจากอาหารที่มีน้ำมัน (Oil) หรือมัน (fat) ซึ่งจะปะปนออกมากับน้ำเสียขณะปรุงหรือล้างภาชนะไขมันก่อให้เกิดปัญหาการอุดตันของท่อบายน้ำเสียและทางเข้า-ออกของน้ำเสียหรือระบบบำบัดน้ำเสียระบบอื่น ๆ ต่ำลง ไขมันในน้ำเสียสามารถกำจัดออกได้โดยใช้ถังดักไขมัน วัตถุประสงค์ของการใช้ถังดักไขมันหรือบ่อดักไขมัน คือ เพื่อกำจัดไขมันออกจากน้ำเสียก่อนที่จะปล่อยลงไปสู่แหล่งน้ำในชุมชน ถังดักไขมันในชุมชนจะก่อให้เกิดการลอยตัวของไขมันสู่ผิวน้ำและเก็บกักเอาไขมันไว้ น้ำเสียซึ่งมีไขมันน้อยลงซึ่งอยู่ใต้ชั้นของไขมันก็จะไหลออกไปจากถังดักไขมัน ถังดักไขมันไม่มีอุปกรณ์หรือเครื่องกลใด ๆ ที่ขับเคลื่อนเคลื่อนไหว โดยมีประโยชน์และขั้นตอนการทำงาน ดังต่อไปนี้

2.1 การใช้งานถังดักไขมันที่ถูกนำไปใช้บำบัดน้ำเสียจากห้องครัวของบ้านพักอาศัยในชุมชนเกือบทุกหลังคาเรือน จะช่วยลดปัญหาการอุดตันของไขมันในท่อบายน้ำเสีย โดยเฉพาะท่อบายน้ำเสียจากห้องครัว จากการปรุงอาหาร และจากการล้างภาชนะ โดยท่อน้ำจะไหลผ่านถังดักไขมันซึ่งจะติดตั้งไว้ใกล้ ๆ กับแหล่งกำเนิดน้ำเสียที่มีไขมัน คือ อ่างล้างภาชนะในครัว หรือเครื่องล้างจาน เพื่อแยกไขมันออกจากน้ำเสียในขณะที่น้ำเสียยังร้อนหรืออุ่นอยู่ ซึ่งทำให้แยกไขมันได้ง่ายกว่าเมื่อน้ำเสียเย็น ก่อนจะปล่อยให้ไหลออกไปสู่แหล่งน้ำได้ชุมชน

2.2 องค์ประกอบที่มีผลต่อประสิทธิภาพของถังดักไขมัน จะขึ้นอยู่กับอุณหภูมิของน้ำเสีย ปริมาณของแข็งในน้ำเสีย ทางน้ำเข้าและทางน้ำออกของถังดักไขมัน ระยะเวลาเก็บกักน้ำเสียและการควบคุมการทำงาน รวมทั้งการบำรุงรักษาน้ำเสียที่มีปริมาณของแข็งมาก ๆ จะขัดขวางการลอยตัวของไขมันและทำให้เกิดการสะสมของกากตะกอนในถังดักไขมันมากขึ้น ซึ่งทำให้ต้องทำการกำจัดหรือสูบน้ำกากตะกอนออกบ่อยครั้ง ความแรงของน้ำเสียที่ไหลเข้าสู่ถังดักไขมัน จะรบกวนการลอยตัวของไขมันทำให้ไขมันหลุดออกไปกับน้ำเสียได้ ระยะเวลาเก็บกักน้ำเสียในถังดักไขมันจะต้องพอเพียงให้ไขมันลอยตัว ถังดักไขมันควรได้รับการดูแลรักษาอย่างสม่ำเสมอ โดยเฉพาะการดักไขมันทิ้งซึ่งบ้านเรือนในชุมชน ก็มักจะดักไขมันออกทุก ๆ 2 ถึง 3 วัน เมื่อปริมาณ

ของไขมันและกากตะกอนมีมากเพื่อป้องกันไม่ให้ไขมันและกากตะกอนหลุดออกไปกับน้ำเสียอันจะก่อให้เกิดปัญหาน้ำเสียกับแหล่งน้ำในชุมชนและคลอง

2.3 การออกแบบ ขนาดของถังดักไขมันในชุมชนจะใช้ถังพลาสติกขนาด 20 ลิตร 2 ใบ ซึ่งเป็นถังเก่า โดยไปขอซื้อจากร้านขายถังเปล่าที่ไว้ใช้สำหรับใส่ปุ๋ยน้ำหรือน้ำยาต่าง ๆ จากร้านขายของเก่า หรือโรงงานที่รับซื้อและรับทำถังน้ำพลาสติก โดยการติดต่อจะเป็นหน้าที่ของนายสุธี มากพิชัย ซึ่งเป็นเลขาชุมชน ติดต่อขอซื้อมา จากนั้นก็จะให้ ช่างแดงซึ่งเป็นคนในชุมชนทำงานรับจ้างทั่วไป ประกอบตามแบบที่ได้ทำเครื่องต้นแบบไว้แล้ว โดยการเชื่อมต่อถังสองใบเข้าด้วยกันด้วยท่อ PVC ขนาด 3 นิ้ว ตรงจุดน้ำเสียไหลออก ทำให้ขนาดของถังดักไขมันในชุมชนมีขนาดไม่ใหญ่มาก มีน้ำหนักเบาเคลื่อนย้ายง่าย ติดตั้งเร็วและใช้ประโยชน์ได้จริง

2.4 การควบคุมการทำงานและการบำรุงรักษา ถังดักไขมันจะมีประสิทธิภาพก็ต่อเมื่อได้รับการดูแลรักษาอย่างสม่ำเสมอ มีการดักไขมันและสับกากตะกอนออกเป็นระยะ ๆ เพื่อไม่ให้ไขมันและกากตะกอนหลุดออกไปกับน้ำเสียความถี่ของการดักไขมันออกจากถังหรือบ่อดักไขมันไม่สามารถจะบอกได้แน่นอน แต่ในชุมชนอย่างน้อยไม่เกิน 7 วัน ส่วนในด้านบนของถังที่เปิดโล่งไว้สำหรับวางตะกร้า กรองเศษอาหารไว้ด้านบนเพื่อไม่ให้เศษอาหารไหลออกไปกับน้ำเสียด้วยเพื่อเป็นการกำจัดเศษอาหารในแต่ละวันเพื่อไม่ให้เกิดการเน่าเสียของเศษอาหารนับได้ว่าเป็นการจัดการกับเศษอาหารที่จะต้องมีการทิ้งทุกวันจากครัวเรือนได้ทันที

ภาพที่ 4.8

เครื่องดักไขมันทำเองในชุมชน

อีกทั้งยังได้มีการปรับปรุงกฎหรือระเบียบสำหรับผู้เช่าอาศัย มีการนำมาใช้อย่างจริงจัง และปรับปรุงให้เกิดผลเป็นรูปธรรมยิ่งขึ้น เช่น ในเรื่องของยาเสพติด ที่ห้ามนำเข้ามาใน

ชุมชนเด็ดขาด หากบ้านเช่าหลังใดนำเข้ามา ก็จะต้องออกจะชุมชน โดยได้รับความร่วมมือจากผู้เช่าอาศัยในชุมชนคอยเป็นหูเป็นตาให้

3. แนวความคิดใหม่ ๆ มีการนำนวัตกรรมใหม่ ๆ ที่ยังไม่เคยมีการทดลองนำมาปรับใช้ในการแก้ไขปัญหา เช่น การนำวิธีการทำน้ำยา EM หรือการทำน้ำยาจุลินทรีย์ เพื่อการปรับความสมดุลของสภาพน้ำที่เสีย ให้กลับมามีชีวิตขึ้น ในขณะที่สามารถให้ขยะเปียกที่เกิดขึ้นในชุมชนมาเป็นวัสดุที่จะผสมกับหัวเชื้อน้ำตาลทำเป็น น้ำยาจุลินทรีย์ หยดในแหล่งน้ำในชุมชนและคลองบ้านหลาย โดยประธานชุมชน รับฟังครั้งแรกจากรายการวิทยุ และมีการเรียนรู้เพิ่มเติมจากหนังสือบ้าง รายการทีวี บ้าง จากนั้นก็นำแนวความคิดนี้ มาทดลองทำจนสามารถนำมาใช้ได้เป็นประโยชน์จริง ๆ นอกจากจะใช้ประโยชน์น้ำยาจุลินทรีย์ในการปรับสภาพน้ำในชุมชนแล้ว ยังสามารถนำไปใช้ในฟาร์มแพะ ใช้เป็นปุ๋ยสำหรับปลูกหญ้าอาหารสัตว์ที่ใช้เลี้ยงแพะในฟาร์ม และปรับสภาพน้ำเสียในฟาร์มที่เกิดจากการล้าง โรงเลี้ยงแพะ และใช้ในการล้างตลาด หน้าชุมชน ในขณะที่เศษพืชผักในตลาด ก็สามารถนำมาใช้ในเป็นส่วนประกอบในการทำน้ำยาจุลินทรีย์ได้ เป็นการกำจัดขยะซึ่งก่อให้เกิดประโยชน์ได้อีกทางหนึ่งด้วย ซึ่งก็ได้อาศัยกำลังจากกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชนมาช่วยกันทำ เป็นการสร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นในชุมชนได้อีกประการหนึ่ง ซึ่งจะมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

การทำ EM จากเศษผักผลไม้

EM ย่อมาจาก Effective Microorganisms หมายถึง กลุ่มจุลินทรีย์ที่มีประสิทธิภาพ ซึ่ง Dr.Teruo Higa ผู้เชี่ยวชาญสาขาพืชสวนมหาวิทยาลัยวริวคิว เมืองโอกินาวา ประเทศญี่ปุ่น ได้ค้นพบเมื่อ พ.ศ. 2526 อีเอ็ม หรือน้ำจุลินทรีย์ มีลักษณะเป็นของเหลวสีน้ำตาลดำมีกลิ่นอมเปรี้ยวอมหวาน ค่า พีเอช อยู่ประมาณ 3.5 ประกอบด้วยจุลินทรีย์ที่มีชีวิตจำนวนมากกว่า 80 ชนิด จึงไม่สามารถใช้ร่วมกับสารเคมี หรือยาปฏิชีวนะและยาฆ่าเชื้อต่าง ๆ ได้ อีเอ็ม ไม่เป็นอันตรายต่อสิ่งมีชีวิต เช่น คน สัตว์ พืช และแมลงที่เป็นประโยชน์ แต่ช่วยปรับสภาพความสมดุลของสิ่งมีชีวิตและสิ่งแวดล้อม ซึ่งชุมชนก็ได้มีการนำไปใช้ในการล้างตลาด ช่วยกำจัดกลิ่นเหม็น ลดจำนวนสัตว์และแมลงพาหะนำโรค ในฟาร์มแพะ ช่วยประหยัดค่าใช้จ่ายได้เป็นอย่างมาก EM จะทำงานในที่มืดได้ดี ซึ่งก็ตรงกับช่วงในการล้างตลาดพอดี

ขั้นตอนการทำหัวเชื้อจุลินทรีย์

อาศัยช่วงวันหยุดจากการเรียน และการทำงาน ชุมชนได้มีการร่วมตัวของคนที่อาศัยในชุมชน ในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน ในการทำน้ำยาจุลินทรีย์โดยเริ่มจากการนำผักผลไม้มาสับให้เป็นชิ้นเล็ก ๆ แล้วนำไปใส่ภาชนะปิดฝาให้มิดชิด ขั้นตอนต่อมาให้นำผักผลไม้ไปผสมกับกากน้ำตาลหรือน้ำตาลทรายแดง หรือน้ำตาลทรายขาว ในอัตราส่วน 3 กิโลกรัม ต่อ น้ำตาล 1 กิโลกรัม จากนั้นคลุกเคล้าให้เข้ากัน เมื่อดูว่าส่วนผสมต่าง ๆ เข้ากันดีแล้ว ให้ปิดฝาทิ้งไว้

แล้วหมั่นทวนทุก ๆ 5-7 วัน เพื่อให้เศษผักสัมผัสกับอากาศ ซึ่งจะช่วยให้เกิดการย่อยสลายได้ดีขึ้น โดยหมักทิ้งไว้ 1-2 เดือน เมื่อครบกำหนดจะสังเกตเห็นมีน้ำออกมาผสมอยู่ ซึ่งน้ำที่ได้จากการหมักนี้ก็คือ น้ำหัวเชื้อจุลินทรีย์นั่นเอง ส่วนการเก็บรักษานั้นให้นำน้ำหัวเชื้อจุลินทรีย์ที่ได้ รินเก็บใส่ไว้ในขวดปิดฝาให้สนิท พร้อมทั้งจะเอาไปใช้ประโยชน์หรือนำไปใช้หมักทำน้ำจุลินทรีย์ (EM) ต่อไป

ภาพที่ 4.9
เศษผักและเปลือกผลไม้ที่ใช้ทำน้ำยา EM

ขั้นตอนการทำน้ำจุลินทรีย์ (EM)

วิธีการจะคล้าย ๆ กับการทำน้ำหัวเชื้อจุลินทรีย์ ต่างกันตรงที่ ระยะเวลาในการหมักจะสั้นกว่าเท่านั้นเองก่อนอื่นเราต้องเตรียมอุปกรณ์การทำ ดังนี้

1. ถังพลาสติกมีฝาปิด (ซึ่งในชุมชนขอถังขยะขนาดใหญ่ของสำนักงานเขตมาใช้ประโยชน์)
2. กากน้ำตาล (โมลาท) หรือน้ำตาลทรายแดง
3. หัวเชื้อจุลินทรีย์ (ซึ่งมีทั้งจัดทำเองและขอซื้อมาบรรจุใส่ถังขนาด 20 ลิตรไว้)
4. เศษผักผลไม้ เศษอาหาร (ได้จากตลาดนัดหน้าชุมชนและตลาดใกล้เคียง เช่น เปลือกกล้วยที่ใช้ทำกล้วยแขก เป็นต้น)

เมื่อเตรียมอุปกรณ์ต่าง ๆ พร้อมแล้ว ก็มาสู่ขั้นตอนการหมัก

ขั้นตอนแรก ใส่น้ำลงไปในถัง จำนวน 50 ลิตร หากเป็นน้ำประปาต้องทิ้งไว้ 2 วันให้คลอรีนระเหยก่อน

ขั้นตอนที่ 2 นำกากน้ำตาล 500 ซีซี. หรือน้ำตาลทรายแดง 450 กรัม (ประมาณ 5 ชีด) เทใส่ลงไป คนให้ละลาย

ขั้นตอนที่ 3 นำน้ำหัวเชื้อจุลินทรีย์ 500 ซีซี. ผสมลงไป คนให้เข้ากัน

ขั้นตอนที่ 4 เมื่อคนส่วนผสมต่าง ๆ เข้ากันดีแล้ว ให้นำเศษอาหาร เศษผัก ผลไม้ สับเป็นชิ้นเล็ก ๆ ใส่ผสมลงในถังหมักดังกล่าว จากนั้นก็ปิดฝาให้สนิท หมักทิ้งไว้ประมาณ 7 วัน เราก็สามารถนำน้ำจุลินทรีย์ธรรมชาติมาใช้ประโยชน์ได้

หลังจาก 7 วัน น้ำจุลินทรีย์ที่ได้นั้นจะมีกลิ่นหอมปราศจากกลิ่นเหม็น บางครั้งก็เรียกกันว่าขยะหอมก็มี น้ำยาจุลินทรีย์หรือขยะหอมที่ได้นั้นออกจะดูสีสรรไม่สวย แต่เมื่อพุดถึงประโยชน์ในการใช้งานแล้ว มีมากมายหลายประการด้วยกัน เช่น ถ้าที่ไหนส้วมเต็ม หรือท่อระบายน้ำอุดตัน เพียงแค่เทน้ำจุลินทรีย์ธรรมชาติลงไป จุลินทรีย์นั้นจะไปช่วยย่อยสลายสารอินทรีย์ที่ตกค้าง และจะทำให้ส้วมไม่เต็มเร็ว ท่อระบายน้ำก็ไม่อุดตัน ประโยชน์ข้อต่อมา สามารถใช้ดับกลิ่นเหม็นต่าง ๆ ได้อย่างดีทีเดียว ไม่ว่าจะเป็นกลิ่นเหม็นของห้องส้วม กองขยะ หรือท่อระบายน้ำ โดยนำน้ำจุลินทรีย์ 1 ส่วน ผสมน้ำ 10 ส่วน ราดลงไปบริเวณที่มีกลิ่น หรือผสมจุลินทรีย์ลงไปในถังบรรจุน้ำ ใช้ฉีดล้างตลาด ช่วยดับกลิ่นและกำจัดแมลงวัน แมลงสาบได้ผลดี นอกจากนี้ ถ้านำน้ำจุลินทรีย์ 1 ส่วน ผสมน้ำ 500 ส่วน นำไปฉีดหรือรดที่ใบหรือโคนต้นไม้ สัปดาห์ละ 3-4 ครั้ง จะช่วยเร่งการเจริญเติบโตของพืช และยังช่วยลดการก่อตัวของแมลงได้อีกทางหนึ่งด้วย สำหรับเศษขยะที่เหลือจากการหมัก สามารถนำไปทำเป็นปุ๋ยที่มีคุณภาพดี เพราะเมื่อนำมาผสมกับดินในอัตราส่วน 1:1 จุลินทรีย์ที่แทรกตัวอยู่ในเศษขยะ จะช่วยเร่งการย่อยสลายสารอินทรีย์ ให้กลายเป็นปุ๋ยได้ในเวลาอันรวดเร็ว นอกจากนี้ยังช่วยให้พืชดูดซับธาตุอาหารต่าง ๆ ทำให้พืชมีอัตราการเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว

ภาพที่ 4.10
การทำน้ำยาจุลินทรีย์

ขั้นตอนการนำไปใช้การแก้ไขปัญหาน้ำเสียในชุมชน

1. ได้มีการจัดตั้งถังน้ำขนาด 40 ลิตรซึ่งก็เป็นถังเก่าที่ไม่ใช้แล้ว มีทั้งถังอลูมิเนียมและถังพลาสติก ตามจุดต่าง ๆ ในชุมชน เป็นจุดพักน้ำยาและเป็นจุดปล่อยระบบน้ำหยด โดยด้านล่างของถังน้ำยา จะเจาะเป็นรูแล้วใส่หัวก๊อกน้ำแบบปิด-เปิดไว้ ทุกถัง
2. หลังจากนั้นให้คนในชุมชนที่มีจุดปล่อยน้ำยาจุลินทรีย์บริเวณหน้าบ้าน คอยรับผิดชอบดูแลในการเติมน้ำผสมกับน้ำยาจุลินทรีย์ ส่วนประกอบอยู่ที่ น้ำยาจุลินทรีย์ 250 มิลลิลิตร (ประมาณน้ำหนึ่งแก้ว) ต่อน้ำเปล่า 20-40 ลิตร คือ น้ำยาจุลินทรีย์หนึ่งแก้ว สามารถเติมน้ำได้สองรอบ เนื่องจากหลังจากผสมน้ำกับน้ำยาแล้วน้ำยาจะตกตะกอนอยู่ข้างใต้ทำให้เมื่อน้ำยาเริ่มหมดจึงสามารถเติมน้ำเพื่อใช้ผสมได้ทันที ซึ่งจะใช้เวลาประมาณต่อถัง 1 อาทิตย์ ถึง 10 วัน จะมีการเติมน้ำหนึ่งครั้ง

ภาพที่ 4.11
จุดวางระบบน้ำหยดในชุมชน

การใช้สื่อประชาสัมพันธ์

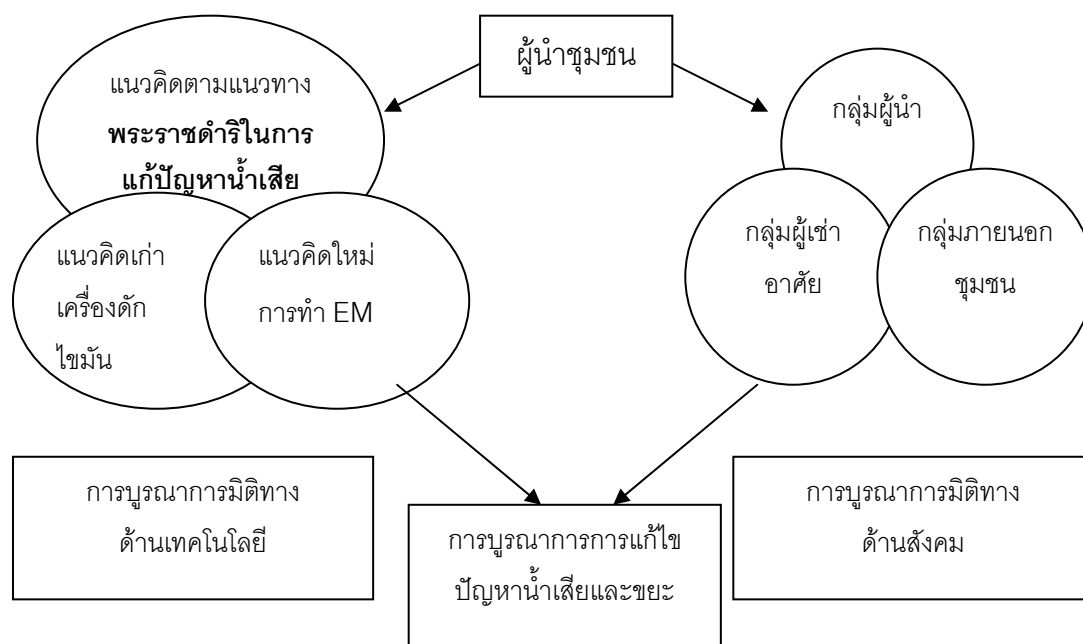
เนื่องจากในชุมชนแห่งนี้มีพื้นที่ไม่กว้างมาก การใช้สื่อประชาสัมพันธ์จึงมีส่วนช่วยอย่างมาก ในการปลูกฝังจิตสำนึกในการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาน้ำเสียและปัญหาขยะในชุมชน โดยมีทั้งการจัดให้เยาวชนภายในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการจัดรายการเสียงตามสายเพื่อก่อให้เกิดเป็นกิจกรรมให้เยาวชนกล้าแสดงออกในสิ่งที่ตนเป็นประโยชน์ และก่อให้เกิดความรักในชุมชน การจัดทำป้ายประกาศเป็นคำขวัญหรือคำกลอนเตือนใจ ทั่วทั้งชุมชน โดยได้มีการจัดประกวดคำขวัญโดยเยาวชนที่อาศัยในชุมชน แต่งขึ้นมาประกวดกันซึ่งมีการจัดตั้งเป็นรางวัลให้เป็นการกำลังใจกับเด็ก ๆ อีกทั้งยังมีการจัดทำสติ๊กเกอร์ติดที่กระจกหลังรถ เป็นข้อความในการชักชวนเพื่อการร่วมอนุรักษ์แหล่งน้ำให้ใสสะอาด ตามวิถีทางโครงการพระราชดำรินพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งกิจกรรมก็ได้มีการจัดขึ้นอย่างต่อเนื่อง จนทำให้ปัญหาน้ำเสียและปัญหาขยะค่อย ๆ แก้ไขได้ดียิ่งขึ้นเรื่อย ๆ

ภาพที่ 4.12
การรณรงค์ในรูปแบบต่าง ๆ

การบูรณาการแนวความคิดต่าง ๆ ช่วยส่งเสริมสนับสนุนทำให้การทำงานประสบผลสำเร็จเพิ่มและเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น เพราะเมื่อมีวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ชัดเจนก็เริ่มมีการวางแผนในการจัดหางบประมาณและการจัดสรรกำลังทรัพยากรบุคคลในการช่วยกันแก้ไขปัญหาาร่วมกัน โดยทุกส่วนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมด้วย ซึ่งก็จัดได้ว่าประธานชุมชนสามารถที่จะบูรณาการรวมเข้าด้วยกันได้ ไม่ว่าจะเป็นในมิติทางสังคมและมิติทางเทคโนโลยี เป็นการเชื่อมโยงสนับสนุนซึ่งกันและกัน ซึ่งพอจะสรุปเป็น แผนผังได้ ดังนี้

ภาพที่ 4.13
การบูรณาการการแก้ไขปัญหาน้ำเสียและขยะในชุมชน

การเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชนในการแก้ไขปัญหาล้างแ้วล้อม

สิ่งแรกที่มีโอกาสได้สอบถามคนที่อาศัยอยู่ในชุมชนว่า การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการแก้ไขปัญหาด่าง ๆ ในชุมชนเป็นอย่างไร มักจะได้รับคำตอบว่าได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี จากบทสัมภาษณ์ พี่วิทย์ (ชื่อเล่น) ประธานชุมชน ว่าการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการแก้ไขปัญหาล้างแ้วล้อมเป็นอย่างไร พี่วิทย์ เล่าว่า

เราอยู่กันแบบพี่น้อง เวลาขอให้ทุกคนช่วยกันทุกคนก็พร้อมจะเข้ามามีส่วนร่วม วันนี้เรากวาดถนนสาย 3 คนที่อยู่อาศัยที่ ถนน สาย 4-5 ก็มาช่วยกัน พออีกวันเราไปกวาดสาย 4 คนที่อยู่สาย 3-5 ก็มาช่วยกันอีก ในขณะที่เราขอให้เขาช่วย เสร็จเราก็เลี้ยงอาหารทานข้าวด้วย กัน รู้สึกผูกพันกับชุมชน และมีความเป็นพี่เป็นน้องกันมากขึ้น (เกียรติพงษ์ เกตุลอย, สัมภาษณ์, 20 มิถุนายน 2552)

หรือบทสัมภาษณ์ของพี่จุมพล เล่าว่า “เราอยู่มานานแล้วก็มีความรู้สึกผูกพันอยากให้ชุมชนของเราดี น่ายอยู่ การที่เราได้รับรางวัลมาแต่ละอย่างทุกคน ก็รู้สึกภาคภูมิใจ ดีใจ เกิดความกระตือรือร้น ในการมีส่วนร่วมมากขึ้น เพราะนี่คือ บ้านของเรา” (จุมพล สีหะนาม, สัมภาษณ์, 20 มิถุนายน 2552)

ในเรื่องการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเขตไพเราะ 3-4-5 ในการแก้ไขปัญหาหนี้เสีย และปัญหาขยะในชุมชน ไม่สามารถที่จะแก้ไขปัญหาให้หมดไปได้ ในช่วงเวลาไม่กี่วัน แต่จากการศึกษาพบว่า มีลักษณะที่ค่อนข้างต้องอาศัยระยะเวลาในการทำ ความเข้าใจกับผู้อยู่อาศัยในชุมชนถึงวิธีการแก้ไขปัญหา และกระบวนการจัดการโดยผู้นำชุมชนอาศัยความเป็นทั้งเจ้าของที่ดินให้เช่า และความเป็นประธานชุมชนดึงกำลังความร่วมมือจากคนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมได้ง่าย และเร็วขึ้น แต่ไม่ใช่โดยการบังคับ และพร้อมจะรับฟังความคิดเห็นของคนในชุมชนเสมอ ประกอบกับปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนโดยเฉพาะปัญหาน้ำเสียกับปัญหาขยะเป็นเรื่องที่คนในชุมชนต้องรับรู้ และเผชิญกับปัญหาอยู่แล้ว การทำความเข้าใจและดึงกำลังความร่วมมือจึงมีลักษณะทั้งเกรงใจเจ้าของที่ดินให้เช่า ทั้งเกิดจากความปรารถนาจะแก้ไขปัญหาที่ต้องเผชิญอยู่ด้วย

รางวัลชุมชนดีเด่น ที่ได้รับจาก กรุงเทพมหานคร ในการเข้าร่วมโครงการเรารักษ์เจ้าพระยา นับได้ว่าเป็นเครื่องบ่งชี้ส่วนหนึ่งถึงการมีส่วนร่วมของผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนเขตไพเราะ 3-4-5 เพราะวัตถุประสงค์หลักของรางวัลนี้ คือ การมีส่วนร่วมในการร่วมกันแก้ไขปัญหาของชุมชน โดยเฉพาะชุมชนที่อยู่ใกล้แหล่งน้ำและชุมชนที่มีจุดเชื่อมต่อกับแหล่งน้ำที่ส่งผลกระทบต่อแหล่งน้ำสายย่อยหรือสายหลักที่เชื่อมต่อกับแม่น้ำเจ้าพระยา

ซึ่งกิจกรรมในการแก้ไขปัญหา ได้รับความร่วมมือจากผู้ที่อยู่อาศัยในชุมชนอย่างมาก ส่วนหนึ่งเป็นเพราะจิตสำนึกในการแก้ไขปัญหาอันเนื่องมาจากปัญหาที่เกิดขึ้นส่งผลกระทบต่อ การดำรงชีวิตของผู้อยู่อาศัย โดยตรง และการที่มีประธานชุมชนเป็นเจ้าของพื้นที่ด้วย การขอความร่วมมือจึงเป็นเรื่องที่สามารถทำได้ง่าย อีกทั้งอาจเกิดจากความเกรงใจของผู้เช่าอาศัยด้วย ในขณะที่ผู้นำชุมชนก็มีแนวคิดในการปรับปรุงและแก้ไขปัญหาโดยชักชวนให้ลูกบ้านได้มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วม ตั้งแต่เริ่มการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ร่วมกัน และการมีส่วนร่วมในการประเมินผล ของการแก้ไขปัญหา ซึ่งก็ได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี

จากการทำการศึกษาในชุมชนจะพบว่า การมีส่วนร่วมที่เกิดขึ้นในชุมชน ได้มีการนำ ดำเนินการ กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา โดยได้เปิดโอกาสให้ผู้ที่อยู่อาศัยในชุมชนมีส่วนร่วม ตั้งแต่การกำหนดปัญหา และตัดสินใจแก้ปัญหาได้ด้วยตนเอง โดยได้ทำการ แบ่งเป็นขั้นตอนของการมีส่วนร่วมในชุมชนเขตไพเราะ 3-4-5 เป็น 4 ขั้นตอนด้วยกัน คือ

1. การประชุมชี้แจงปัญหาและการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ

จากกิจกรรมต่าง ๆ ในการมีส่วนร่วมของผู้เช่าอาศัยในชุมชนเขตไพเราะ มีจุดเริ่มต้น ตั้งแต่การชี้แจงปัญหาในชุมชน ซึ่งปกติผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนรับรู้อยู่แล้ว การร่วมกันคิด และตัดสินใจ ในการกำหนดกิจกรรมที่จะแก้ปัญหาร่วมกัน โดยหลังจากที่ได้มีการประชุมคณะกรรมการชุมชน

ซึ่งก็เป็นผู้เช่าอาศัยในชุมชน เช่นเดียวกันเรียบร้อยแล้ว ก็จะออกกำหนดนัดวันประชุมใหญ่เพื่อให้คนที่เช่าอาศัยในชุมชนส่วนใหญ่ได้รับทราบและ เพื่อจะออกเป็นข้อตกลงร่วมระหว่างผู้เช่าอาศัยในชุมชนเองทำให้ผู้เช่าอาศัยสามารถมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ในแต่ละกิจกรรมได้ หากเป็นเรื่องที่ไม่ใหญ่มาก ก็จะออกแจ้งเป็นหนังสือเวียน ตามบ้าน ซึ่งหากมีผู้ต้องการแสดงความคิดเห็นก็สามารถแจ้งหรือแสดงความคิดเห็นผ่านตัวแทนคือ คณะกรรมการชุมชนได้

2. การมีส่วนร่วมในการทำงานหรือ ปฏิบัติการ

การเริ่มทำงานหรือการปฏิบัติการโดยการร่วมกันทำงาน จากการมีส่วนร่วมที่ได้แสดงมา จะเห็นได้ว่าชุมชนไม่ได้มีการจ้างวาน บุคคลภายนอกมาทำกิจกรรม อย่างเช่น การกวาดขยะ การทำเครื่องดักไขมัน หรือการช่วยแก้ไขปัญหายาเสพติด แต่เป็นกิจกรรมร่วมที่ผู้เช่าอาศัยลงมือทำกิจกรรมร่วมกัน ทั้งสิ้น ซึ่งก็ไม่ได้มีการบังคับ ว่าจะต้องมาทำแต่เกิดจากจิตสำนึกในความรับผิดชอบร่วมกันมากกว่า

3. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ร่วมกัน

ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นกับชุมชนย่อมหมายถึง ประโยชน์ที่ทุกคนในชุมชนได้มีโอกาสรับร่วมกัน เพราะเมื่อชุมชนสะอาด ปราศจากขยะ และแหล่งน้ำเน่าเสีย ก็ทำให้สภาพแวดล้อมของชุมชนดีขึ้น ส่งผลต่อสุขภาพกายและใจ ทำให้ความเป็นอยู่ดีขึ้นพื้นที่น่าอยู่มากขึ้น เพราะจากสภาพที่ผ่านมามีผลเสียที่เกิดขึ้นในชุมชนก็ส่งผลกระทบต่อผู้เช่าอาศัยในชุมชนอยู่แล้ว

4. การมีส่วนร่วมในการติดตามดูแลความก้าวหน้า

การมีส่วนร่วมจนบังเกิดความสำเร็จในทุกกิจกรรมเกิดจากการเฝ้าติดตามดูแลและเอาใจใส่ จากการทำกิจกรรมในการแก้ไขปัญหาย ก็จะช่วยกันประเมินผลที่เกิดขึ้นร่วมกัน หากเกิดปัญหาตามมา หรือการแก้ไขปัญหามิสมบูรณ์ก็จะมีปรับปรุงแก้ไข เพื่อให้ความสมบูรณ์เกิดขึ้นให้ได้ เช่น การกันตาข่ายกันขยะ เมื่อติดตั้งไปแล้วก็ให้เกิดปัญหามากกว่าเดิมเพราะเป็นการกักขยะ ไม่ให้ขยะไหลไปสู่ปลายน้ำตรงที่จะระบายออกสู่คลองสาธารณะ ก็มีการแจ้งปัญหาเมื่อประเมินแล้วว่า วิธีการนี้ไม่เหมาะสมก็ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงใหม่ หรือการที่ขยะที่เกิดจากการเปิดตลาดนัดเป็นขยะเปียกมากก็ให้เกิดรายได้แก่ คนในชุมชนหรือความสะดวกให้แก่คนในชุมชน แต่ก็ส่งผลทำให้เกิดการเน่าเสียของอาหารเปียกได้ จึงได้มีการนำขยะเปียกไปทำน้ำยาจุลินทรีย์ และสามารถทำเป็นน้ำยาดับกลิ่นได้ด้วย

การมีส่วนร่วมที่เกิดขึ้น อาจจะมาจากหลายสาเหตุด้วยกัน แต่กิจกรรมที่ปรากฏเกิดขึ้นล้วนสำเร็จจากการมีส่วนร่วมของผู้เช่าอาศัยในชุมชน ซึ่งก็จะเป็นการแก้ไขปัญหายุ่งยากเนื่องจากกิจกรรมทั้งหมดมาจากความต้องการและความเห็นชอบของผู้เช่าอาศัยในชุมชน ไม่ได้เกิดจากการสั่งการจากผู้นำชุมชนเพียงอย่างเดียว

และจากการศึกษาชุมชนเกิดุไฟเราะ 3-4-5 จะพบได้ว่า การบูรณาการเป็นอีกแนวคิดหนึ่งที่ดูเหมือนว่าผู้นำชุมชนเกิดุไฟเราะ 3-4-5 จะสามารถประยุกต์ใช้ในการทำงานต่าง ๆ ในชุมชน โดยเฉพาะการแก้ไขปัญหาน้ำเสียและปัญหาขยะซึ่งสามารถดึงปัจจัยส่วนต่าง ๆ มาสนับสนุนในการแก้ไขปัญหาได้อย่างดี เพราะการบูรณาการเป็นการเชื่อมโยงสิ่งหนึ่งหรือหลายสิ่งเข้าเป็นส่วนประกอบของอีกส่วนหนึ่งเพื่อให้สิ่งนั้นเกิดความสมบูรณ์ขึ้น มักเป็นการร่วมกันของส่วนประกอบย่อยที่มีความแตกต่างกันตั้งแต่ 2 องค์ประกอบขึ้นไป ให้กลายเป็นส่วนหนึ่งของแกนหลักหรือส่วนทั้งหมดที่ใหญ่กว่า

แต่ในความสำเร็จที่เกิดขึ้นกับชุมชนเกิดุไฟเราะ 3-4-5 มีลักษณะของการบริหารแบบบูรณาการโดยได้รับอิทธิพลจากผู้นำชุมชนที่เป็นเจ้าของที่ดินให้เช่า เป็นจุดเริ่มต้นก่อน

ช่วงเรียนรู้ แก้ไขและประสบความสำเร็จเป็นที่ยอมรับจากภายนอก

ช่วงปี 2548 วิธีการในการแก้ไขปัญหาน้ำเสียในชุมชน ได้มีส่วนทำให้ชุมชนสามารถที่จะมีกิจกรรมร่วมกันได้มาก และมีโอกาสได้แสดงออกโดยการมีส่วนร่วมเพิ่มมากขึ้นในขณะนั้นหน่วยงานของรัฐ โดยเฉพาะสำนักเขตพระโขนง เริ่มเข้ามามีบทบาทเพิ่มมากขึ้น โดยการจัดประกวดชุมชน ที่มีส่วนในการรักษาแหล่งน้ำ ตามธรรมชาติ ส่งผลให้ชุมชนต่าง ๆ ในเขตพระโขนงที่มีการสร้างที่อยู่อาศัยติดกับแหล่งน้ำเริ่มหันกลับมาให้ความสนใจกับการพัฒนาแหล่งน้ำเพิ่มมากขึ้น จนชุมชนเกิดุไฟเราะ 3-4-5 ก็ได้เป็นชุมชนที่ได้รับรางวัลในระดับเขต ในกรุงเทพมหานคร แห่งแรก และเมื่อมีโครงการจากพระราชเสาวนีย์ของสมเด็จพระบรมราชินีนาถว่า “ขอวอนทางรัฐบาลทางทุกท่านหมดเลย ว่าขอให้ช่วยกันรักษาแม่น้ำต่าง ๆ ไว้ด้วย โดยเฉพาะแม่น้ำเจ้าพระยาก็ขอให้คนทาง กรุงเทพฯ ช่วยรักษา” (โอวาทพระราชทานแก่คณะ บุคคลที่เข้าเฝ้าฯ เนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษา พระราชวังสราญดุสิต วันที่ 11 สิงหาคม 2550) ผู้ว่าราชการจังหวัดกรุงเทพมหานคร ในขณะนั้นคือ นายอภิรักษ์ โกษะโยธิน ได้ริเริ่ม โครงการเรารักษ์เจ้าพระยา ทางสำนักเขตพระโขนงจึงได้เสนอชื่อชุมชนเกิดุไฟเราะ 3-4-5 เข้าร่วมประกวดด้วย ก็ถือได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้น ของชุมชนในการมีส่วนร่วมการพัฒนาสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะแหล่งน้ำที่มีผลเป็นรูปธรรมชัดเจน

ในขณะที่ชุมชนเองก็มีการพัฒนาตัวเอง โดยเรียนรู้จากประสบการณ์แก้ไขปัญหา เช่น หลังจากที่มีการขนย้ายขยะออกจากแหล่งน้ำได้ที่อยู่อาศัยในชุมชนออกไปหมดแล้ว ก็มีความพยายามที่จะปรับภูมิทัศน์โดยรอบชุมชนให้หน้าอยู่ขึ้น โดยการนัดกันทำความสะอาดชุมชนทุกวัน เสาร์หากไม่เสร็จก็จะทำต่อในวันอาทิตย์ โดยคนที่อาศัยอยู่ในชุมชนจะช่วยกันทำ หลังจากนั้นก็ได้มีการออกมาตรการโดยให้ บ้านแต่ละบ้าน ซึ่งตายาย ได้ถุนบ้านของตัวเองทั้ง 4 มุม หากมีขยะที่ทิ้งจากบ้านไหน ก็จะทำบ่ได้ แต่ปรากฏว่าเวลาที่ทิ้งขยะจากบ้านใด ก็มักจะมีการโยนทิ้งออก

จากบริเวณบ้านตนเอง ทำให้ขยะไปติดอยู่กับบ้านใกล้เรือนเคียง จนไม่สามารถทราบได้ว่าขยะมาจากบ้านใด เหมือนที่พี่จุมพล เล่าให้ฟังว่า

บางบ้านทิ้งขยะจนเต็มถังพอมันล้น พอลมพัดขยะมันก็ปลิวออกไปตกในน้ำได้ถูกชุมชน ซึ่งคงไม่มีใครมีเจตนาแกล้ง ยิ่งเมื่อก่อนมีการกัน ตาข่าย บ้านใครบ้านมันขยะปลิวไปตกในเขตบ้านอื่น เจ้าของบ้านก็บอกว่าเราไม่ได้ทิ้ง มันมาจากที่อื่น ก็เป็นปัญหาเหมือนกัน สุดท้ายประธานก็ให้เอาตาข่ายที่กันออก จากนั้นก็รณรงค์กันใหญ่อีก ยิ่งช่วงนั้นมึงบจาก กองทุน ชิบ เอาตาข่ายออกประมาณช่วงปี 2550 ถ้าเกิดมีขยะอีกทุกคนที่เห็นก็ช่วยกัน เก็บและจะมีการเก็บเป็นวันอาทิตย์ร่วมกัน (จุมพล สีหะนาม, สัมภาษณ์, 20 มิถุนายน 2552)

สุดท้าย ต้องมีการเอาตาข่ายที่ซึ่งได้ถูกบ้านออกทั้งหมด เพื่อจะไม่ได้เป็นการขวางทางการไหลของน้ำด้วย เพราะตอนจะทำความสะอาดหรือเก็บขยะโดยใช้เรือพายลำเล็ก พายเก็บขยะได้ถูกจะสามารถพายเก็บไปได้ตลอดทุกบ้าน หรือช่วงที่ลมพัดมากก็จะพัดเอาขยะลอยไปติดที่ตาข่ายดักขยะท้ายชุมชนก็จะมีการทำความสะอาดโดยจะมีชาวบ้านดักขยะไปทิ้งอีกครั้งหนึ่ง จากนั้นก็มีความพยายามสรรหานวัตกรรมใหม่มาใช้ช่วยเสริมในการแก้ปัญหาน้ำเสีย เช่น การติดเครื่องดักไขมัน ซึ่งเป็นแนวคิดที่ออกแบบและจัดทำกันเองในชุมชน ใช้วัสดุที่หาได้ทั่วไป แรงงานก็เป็นคนที่อาศัยในชุมชนทำกันเอง นอกจากนั้นยังพยายามที่จะรณรงค์ช่วยกันโดยจัดทำสื่อ เป็นป้ายคำขวัญต่าง ๆ ไปติดไว้ตามกำแพงบ้าน เพื่อเป็นการสนับสนุนให้ทุกคนช่วยกัน อีกทั้งการประชาสัมพันธ์โดยผ่านลำโพงกระจายเสียงทั่วทั้งชุมชน โดยเฉพาะในช่วงเย็น เด็ก ๆ เยาวชน ก็มีการปลูกฝังให้รักแหล่งน้ำโดยการจัดแข่งประกวดคำขวัญต่าง ๆ แล้วนำไปติดในชุมชน คำขวัญหรือกลอนที่ชนะรางวัลประกวด ก็มีการติดเป็นสติ๊กเกอร์ที่กระจกรถที่เข้าออกในชุมชน ให้เกิดเป็นกระแสของการสร้างจิตสำนึกร่วมกัน โดยเฉพาะในวันอาทิตย์จะมีการร่วมกันทำความสะอาดชุมชนร่วมกัน

ช่วงปี 2550 ถึงปัจจุบัน ลักษณะของการมีส่วนร่วมของชุมชน ทำให้ชุมชนรับรู้ปัญหาของตนเองเพิ่มมากขึ้น แม้จะมีลักษณะที่ต้องให้มีคนมาคอยชี้แนะก่อนก็ตาม เช่น ปัญหาน้ำเสียถึงแม้ต้องเผชิญกับปัญหาดูด้วยตนเองก็ตาม แต่เหมือนกับว่าส่วนหนึ่งกังวลกับเรื่องการเสียค่าใช้จ่าย ที่ต้องเสียเพื่อแก้ไขปัญหาน้ำเสียหรือไม่ก็คุ้นเคย ชินเสียแล้ว ก็เลยปล่อยเลยตามเลย จนเมื่อมีการชี้ปัญหาให้เป็นประเด็นขึ้นมา กระบวนการทางความคิดก็เริ่มเปลี่ยนไป เข้ามามีส่วนร่วมเพิ่มมากขึ้นและไปจนถึงขั้นปฏิบัติการ การมีส่วนร่วมได้ผลเห็นเป็นรูปธรรมขึ้นเรื่อย ๆ ชุมชนเริ่มกับมาสะอาด ขยะในแหล่งน้ำเริ่มหมดไป ปลาอาศัยอยู่ได้เพราะออกซิเจน เพิ่มมากขึ้น ไม่ตายส่งกลิ่นเหม็น น้ำคือนสภาพไม่ส่งกลิ่นเหม็นเช่นกัน จากการสังเกตในพื้นที่ล่าสุดเมื่อวันเสาร์ 14

กุมภาพันธ์ 2552 ที่ ผ่านมาสภาพน้ำไม่มีกลิ่นเหม็นแล้ว น้ำสะอาดขึ้นมาก การปล่อยน้ำเสียตามบ้านไม่มี แม้จะยังไม่ติดเครื่องดักไขมันทุกบ้านไม่เรียบร้อยก็ตาม การทิ้งขยะเป็นระบบขึ้น ในขณะที่ภูมิทัศน์โดยรอบสะอาด และไม่มีกลิ่นเหม็น ในทุกวันอาทิตย์ ก็ยังมีการทำความสะอาดชุมชนอยู่เป็นปกติและ เนื่องจากชุมชนเกิดไฟเระะ 3-4-5 มีกิจกรรมที่ประสบความสำเร็จที่จัดว่าเป็นต้นแบบของการพัฒนาในหลาย ๆ เรื่อง ทางสำนักงานเขตพระโขนงเอง จึงมักจะมีกิจกรรมร่วมโดยใช้ชุมชนเป็นต้นแบบในการศึกษา จัดกิจกรรมดูงานจากชุมชนต่าง ๆ และส่งเข้าประกวดกิจกรรมต่าง ๆ ในระดับเขต ที่ทางกรุงเทพมหานครหรือที่หน่วยงานอื่นได้จัดขึ้น ในขณะที่สำนักงานเขตพระโขนงก็มีการจัดประชุมชุมชนต่าง ๆ ทั้งทั้งเขตพระโขนง เข้าประชุมพร้อมกันที่สำนักงานเขต ทุก ๆ เดือน ในช่วงอาทิตย์สุดท้ายของเดือน โดยจะประชุมร่วมกับเจ้าหน้าที่สำนักงานเขตระดับหัวหน้าสำนักงานทั้งหมด และ ส.ส., ส.ก., ส.ข. ของเขตพระโขนงเพื่อรับรู้ความเป็นไปและปัญหาของชุมชนต่าง ๆ โดยตรงจากคนในชุมชนต่าง ๆ มีการติดต่อประสานงานเกี่ยวกับเรื่องงานต่าง ๆ ภายในชุมชนเอง กับฝ่ายพัฒนาชุมชนและสวัสดิการสังคมตลอด ทั้งเรื่องกิจกรรมของเยาวชน เช่นการอบรม ให้ความรู้เรื่องยาเสพติด โรคเอดส์ เป็นต้น ซึ่งก็ได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานเขตตลอด

ในขณะที่ชุมชนเกิดไฟเระะ 3-4-5 มีการติดต่อปฏิสัมพันธ์กับชุมชนข้างเคียงบ่อยครั้ง เนื่องจากโดยลักษณะของพื้นที่เมืองมีพื้นที่ที่อยู่ติดกันทำให้ต้องมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน ซึ่งต่างจากสมัยก่อน ที่แต่ละชุมชน มีพื้นที่ไม่ได้ติดกัน จะมารวมทำกิจกรรมเฉพาะช่วงเวลาในงานประจำปี ที่วัดวชิรธรรมสาริตเท่านั้น

แต่เมื่อปัญหายาเสพติดและปัญหาน้ำเสียไม่ใช่เป็นปัญหาของชุมชนเกิดไฟเระะเท่านั้นแต่ได้ส่งผลกระทบไปในวงกว้าง โดยเฉพาะชุมชนที่อยู่ติดกัน ชุมชนที่คลองบ้านหลายไหลผ่าน ได้รับผลกระทบจากน้ำเสีย ทางประธานชุมชนเกิดไฟเระะ คือ นายเกียรติพงษ์ เกตุลอย จึงได้มีแนวความคิดที่จะจัดการแก้ไขปัญหทั้งระบบ

โดยปัญหายาเสพติด มีการเข้าร่วมกับเครือข่ายป้องกันยาเสพติดของ สถานีตำรวจนครบาลเขตพระโขนง ศตส. ภาคประชาชน (ศูนย์ต่อสู้ยาเสพติด ภาคประชาชน) เขตพระโขนง ติดต่อประสานงานกับ เจ้าหน้าที่ตำรวจ โดยได้รับแต่งตั้งเป็นกรรมการตำรวจสถานีตำรวจนครบาลเขตพระโขนง ป.ป.ส. และชมรมพลังแผ่นดินขจัดสิ้นยาเสพติด มีการจัดอาสาสมัครตำรวจชุมชนตรวจตามพื้นที่ชุมชนต่าง ๆ ที่อยู่ใกล้เคียง เพื่อสอดส่องดูแลปัญหาเสพติด ก็ได้รับการตอบรับจากทุกส่วนงานและทุกชุมชน จากคำบอกเล่าของนายสุธี มากพิชัย เลขาธิการชุมชนเกิดไฟเระะ วันเสาร์ที่ 14 กุมภาพันธ์ 2552 “เมื่อวานพี่วีรติ (ประธานชุมชนสุนทรธรรม) ไทมาช่วง สองทุ่ม บอกมีวัยรุ่นตีกัน ให้ช่วยส่งเจ้าหน้าที่อาสาสมัครไปดูหน่อย ปรากฏว่า เป็นการจับกุมยาบ้าของ

เจ้าหน้าที่ ป.ป.ส. จากบางนา ได้ร้อยเม็ด“ จะเห็นได้ว่าเมื่อมีเหตุในชุมชน ก็จะคิดถึงเจ้าหน้าที่ อาสาสมัครตำรวจชุมชนของชุมชนเกตุไพบีระเสมอ

ส่วนในเรื่องการแก้ไขปัญหาหนี้เสียในคลองบ้านหลาย ก็ได้มีการชักชวนให้มีการใช้ ผักตบชวาเป็นคอกเล็ก ๆ ตลอดคลองบ้านหลาย เฉพาะที่ทำสำเร็จก็แค่ชุมชนใกล้เคียงเท่านั้น ยังไม่สามารถทำได้กับทุกชุมชนที่คลองบ้านหลายไหลผ่าน

สรุป

ในการทำงานย่อมต้องเกิดข้อผิดพลาด และการเรียนรู้แก้ไข ความสำเร็จจึงจะเกิดขึ้นได้ ในชุมชนเกตุไพบีระ ก็เช่นกัน ไม่ได้ประสบความสำเร็จในทุกครั้งทุกเรื่องที่ทำ แต่ได้มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง เรียนรู้ ถึงความผิดพลาดและ พัฒนาให้ปัญหาเหล่านั้นหมดไปเรื่อย ๆ จนประสบความสำเร็จ

เมื่อผลงานเป็นที่ปรากฏ การยอมรับเริ่มมีมากขึ้น ก็สามารถพัฒนาและปรับตัวเองเป็นชุมชนต้นแบบในการจัดการ หรือแก้ไขปัญหาชุมชนได้

หากประมวล เนื้อหาตามช่วงเวลาทั้งหมด จะเห็นได้ว่าความเปลี่ยนแปลงหรือการปรับตัวของชุมชน สามารถแบ่งออกได้ 2 ช่วงด้วยกัน คือ ช่วงของประธานคนเก่าคือ นายประวิณ เกตุลอย และช่วงของประธานคนปัจจุบันคือ นายเกียรติพงษ์ เกตุลอย

โดยช่วงของประธานคนเก่าได้มีการออกกฎระเบียบสำหรับผู้เข้ามาอาศัยเช่าอยู่ในชุมชน และการพยายามแก้ไขปัญหาหนี้เสียในชุมชนหลังจากที่ได้มีการร้องเรียนจากผู้เช่า แต่ไม่สามารถดำเนินการไปได้อย่างต่อเนื่อง สุดท้ายปัญหายังคงไม่สามารถแก้ไขได้

และในช่วงของประธานคนที่ สอง ได้มีการปรับรูปแบบในการแก้ไขปัญหาโดยนำระเบียบหรือกฎสำหรับผู้เข้ามาปรับใช้ให้เกิดเป็นรูปธรรม ในขณะที่ได้มีการพยายามรณรงค์ให้ผู้เช่าอาศัยเข้ามามีส่วนร่วมเพิ่มมากขึ้น ตนเองและตัวแทนคือ คณะกรรมการชุมชนปฏิบัติให้ดูเป็นตัวอย่าง และสิ่งที่จะมองข้ามไปไม่ได้เลยก็คือ การได้รับผลกระทบจากกระแสของการพัฒนาที่ส่งผลกระทบต่อการดำรงชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชนจนกระทั่งส่งผลต่อไปยังแหล่งน้ำในชุมชน คลองสาธารณะ และคลองพระโขนงในที่สุด

อีกทั้งการเชื่อมต่อกับองค์กรภายนอกหรือ กับชุมชนใกล้เคียง เป็นสิ่งที่คณะกรรมการชุมชนให้ความสำคัญประการหนึ่ง เพราะเล็งเห็นการทำงานที่ต้องมีการประสานกัน ระหว่างหน่วยงานภาครัฐและเอกชน เนื่องจากการทำงานให้ประสบผลสำเร็จโดยเฉพาะปัญหาที่เกิดจากส่วนรวม ที่เกิดจากชุมชนอื่น ๆ ชุมชนเองคงไม่สามารถที่จะแก้ปัญหาของผู้อื่นได้ เพียงแต่เป็นการเสนอแนะหรือแสดงความคิดเห็นเท่านั้น การเชื่อมต่อกับองค์กรอย่างสำนักงานเขตจึงมีความสำคัญในฐานะ

ที่สามารถเป็นตัวเชื่อมในการแก้ปัญหา ได้ ในขณะที่ชุมชนใกล้เคียงก็สามารถที่จะได้รับคำแนะนำหรือขอความช่วยเหลือโดยตรงก็ได้

จากข้อมูลทั่วไปที่ได้นำเสนอจะทำให้เห็นภาพของชุมชนเขตไพเราะ 3-4-5 โดยภาพรวมชัดเจนเพิ่มมากยิ่งขึ้น โดยสามารถที่จะสังเกตเห็นได้ว่า ประวัติของชุมชน ลักษณะทางกายภาพที่อยู่โดยรอบของชุมชนไม่ว่าจะเป็นสภาพแวดล้อมดั้งเดิม ทางด้านกายภาพ การประกอบอาชีพ วัฒนธรรมความเป็นอยู่ จนกระทั่งระดับการศึกษาล้วนสามารถเชื่อมโยงถึงกันและส่งผลกระทบต่อสภาพน้ำเสียและขยะในชุมชน โดยผลกระทบนี้ย่อมมีผลต่อคลองบ้านหลายที่เป็นคลองที่รองรับการระบายน้ำจากชุมชนและส่งผลกระทบต่อไปถึงคลองพระโขนงซึ่งเป็นคลองหลักได้เช่นกัน

ส่วนที่ 2 บทเรียนที่ได้จากการศึกษาความสำเร็จในการแก้ไข ปัญหาน้ำเสียและปัญหาขยะในชุมชน

จากการสรุปบทเรียนในการศึกษาเรื่องกระบวนการจัดการสิ่งแวดล้อมเมืองแบบบูรณาการ กรณีศึกษา การจัดการปัญหาน้ำเสียและขยะ ในชุมชนเขตไพเราะ 3-4-5 พอที่จะสรุปแบ่งแยกได้ เป็น 2 มิติ คือ 1. การบูรณาการในมิติทางด้านสังคม และ 2. การบูรณาการมิติทางเทคโนโลยี

การบูรณาการในมิติทางด้านสังคม

ได้แก่ การจัดการแบบบูรณาการภายในชุมชนกับกลุ่มคนกลุ่มต่าง ๆ ตั้งแต่ตัวของผู้นำชุมชนเอง เชื่อมโยงกับคนภายในชุมชน ซึ่งมีทั้งกลุ่มคณะกรรมการชุมชน กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มคนทำงาน และกลุ่มเด็ก ๆ ภายในชุมชน ซึ่งการจัดการถึงแม้จะมีการแยกกิจกรรมกันทำ ในแต่ละช่วงเวลาก็ตาม ก็สามารถพบได้ว่า กิจกรรมต่าง ๆ สามารถเชื่อมโยงเข้าหากัน กับการร่วมกันแก้ไขปัญหาในชุมชนได้ เป็นอย่างดี และการเชื่อมโยงอย่างบูรณาการกับกลุ่มคนจากภายนอกเพื่อเป็นการสนับสนุนความสำเร็จให้เกิดขึ้นเป็นวงกว้าง เนื่องจากชุมชนเขตไพเราะเป็นชุมชนที่ตั้งอยู่ในเมืองลักษณะภูมิประเทศจึงตั้งติดกับชุมชนอื่นด้วยทุกด้าน การที่ขยะและน้ำเสียจึงมีโอกาสมารวมจากชุมชนใกล้เคียงได้ การแก้ไขอย่างบูรณาการก็คือ ดึงเอาชุมชนรอบข้างเข้ามาร่วมกิจกรรมในการแก้ไขปัญหาในแหล่งน้ำสาธารณะร่วมกัน ในขณะที่ได้รับการสนับสนุนบุคคลากรผู้มีความรู้จากสำนักงานเขต มาช่วยให้ความรู้ในด้านที่เกี่ยวกับการแก้ไขปัญหา

ด้วย รวมทั้งการกำกัดขยะ โดยมีการนัดแนะกับเจ้าหน้าที่สำนักงานเขตในการเก็บขยะ เป็นช่วงเวลาด้วย

มีข้อสังเกตที่สำคัญเกี่ยวกับชุมชนเกตุโพเระ 3-4-5 ซึ่งเป็นชุมชนที่มีเอกชนเป็นเจ้าของและสมาชิกในชุมชนเป็นผู้เช่าอาศัย ด้วยเงื่อนไขดังกล่าว ทำให้เจ้าของที่ซึ่งอยู่ในฐานะประธานชุมชนสามารถกำหนดเงื่อนไขทางสังคม ด้วยการร้องขอความร่วมมือจากสมาชิกในชุมชนให้ช่วยกันดูแลสิ่งแวดล้อมของชุมชนอย่างได้ผล ปรากฏการณ์เช่นนี้ได้สะท้อนให้เห็นถึงการบูรณาการทางสังคมอีกรูปแบบหนึ่งที่ภาคเอกชนโดยทั่วไปควรจะนำมาใช้ เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวมให้มากขึ้น

การบูรณาการในมิติทางด้านเทคโนโลยี

ในส่วนของท่านด้านเทคโนโลยีเองก็จะพบได้ว่า ชุมชนเกตุโพเระ 3-4-5 สามารถประยุกต์ เทคโนโลยีทางด้านแนวคิดที่เป็นประโยชน์ต่าง ๆ ในการแก้ไขปัญหาหน้าเสียและขยะ ไม่ว่าจะเป็นแนวคิดตามแนวทางพระราชดำริ ในการแก้ไขปัญหาหน้าเสียด้วยฝักตบขวาในการช่วยกรองสารพิษในน้ำ การนำแนวคิดน้ำยาชีวภาพ มาจัดทำเป็นระบบน้ำหยดภายในชุมชน เพื่อการปรับสมดุลในแหล่งน้ำ รวมทั้งการใช้แนวคิดแบบภูมิปัญญาชาวบ้านที่ นายประวิน เกตุลอย คิดคือ การทำเครื่องกรองไขมัน มาเป็นเครื่องมือช่วยในการบำบัดน้ำเสีย การประยุกต์ใช้เครื่องกระจายเสียงสื่อสาร สร้างสรรค์แนวคิดและปลูกฝังจิตสำนึกในการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาในชุมชนร่วมกัน รวมทั้งการจัดทำแผ่นสติ๊กเกอร์เพื่อติดตามกระจกหลังรถยนต์ ให้กับคนในชุมชน เพื่อเป็นการรณรงค์ร่วมกัน และการจัดทำแผ่นป้าย โดยใช้คำขวัญที่เด็ก ๆ ภายในชุมชนช่วยกัน แต่งกันเอง ติดไว้เป็นระยะ ๆ ทุกชุมชนอีกด้วย

จะเห็นได้ว่า การแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมสามารถทำได้ในหลาย ๆ วิธี และแต่ละวิธีการก็ไม่จำเป็นต้องใช้เทคโนโลยีขั้นสูงแต่เพียงอย่างเดียว ประชาชนและชุมชนที่สมาชิกมีรายได้น้อย ก็สามารถประยุกต์ใช้เทคโนโลยีที่มีราคาถูกนำมาดูแลสิ่งแวดล้อมได้เช่นกัน ปรากฏการณ์ของชุมชนเกตุโพเระ 3-4-5 จึงถือเป็นความสำเร็จของการพัฒนาชุมชนที่น่าสนใจ และสามารถนำไปเป็นแบบอย่างให้แก่ชุมชนโดยทั่วไปได้เป็นอย่างดี เพราะเทคโนโลยีที่นำมาใช้ ประชาชนทั่วไปสามารถผลิต/สร้างขึ้นมาเองได้ ควบคุมแก้ไขเองได้ ลักษณะเช่นนี้ถือว่าเป็นเทคโนโลยีที่เหมาะสมและมีความเป็นจริงที่สุดในการนำมาใช้แก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมทั้งในปัจจุบันและในอนาคต

ในภาพรวม จะเห็นได้ว่า ในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม ไม่ว่าจะเป็นปัญหาในระดับใด ความสำเร็จในการแก้ปัญหาไม่ได้อยู่ที่ คน หรือเทคโนโลยีอย่างเดียวโดด ๆ แต่การแก้ปัญหาที่ได้ผลและมีความยั่งยืนนั้น จำเป็นต้องอาศัยการบูรณาการทั้งในมิติทางสังคม (คน) และมิติทางเทคโนโลยี ที่จะต้องนำมาใช้อย่างผสมผสานและควบคู่กันไป